

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra práva životního prostředí

Jiří Voda

Právní úprava včelařství
(Legal regulations of beekeeping)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce : Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.
Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16. 4. 2009

Praha, duben 2009

Josefa Čapka 931, 27201 Kladno

Jiří Voda, 5.ročník

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Kladně dne 16. dubna 2009

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat Prof. JUDr. Milanu Damohorskému DrSc. za podporu a vedení při mém diplomovém úkolu.

1. Předmluva

Ucelená právní úprava včelařství v České republice neexistuje, avšak tento obor lidské činnosti je upraven v celé řadě zákonů, ať již obecné povahy, či povahy zvláštní. Přitom by si tato činnost, mající tradici na našem území stovky let, přehlednější podobu zcela jistě zasloužila. Vždyť v době globalizace a nových technologií, jakož i nekalé konkurence tzv. „rychle rostoucích ekonomik“ hrozí tomuto oboru velmi výrazné omezení, a to jak z důvodů ekonomických, tak hlavně z důvodů demografických. Přitom ekologické, ale i zemědělské účinkování včelstev je naprosto nenahraditelné a nezastupitelné. Tuto staletou moudrost uznávali nejen starověcí myslitelé ve svých dílech (sv. Vojtěch, Konrád Waldhauser, Tomáš Štítný ze Štítného, Jindřich z Isernie¹), ale i jejich soudobí panovníci (Karel IV., Marie Terezie).

Úmyslem autora je podat ucelený přehled nejen o vývoji práva medařského a včelařského na našem území, vysvětlit význam obecných a zvláštních zákonů současné právní úpravy, naznačit vývoj *de lege ferenda* v právu českém i právu Evropských společenství, ale též přiblížit vznik organizovaného včelaření na českém území.

¹ Časopis VČELARSTVÍ, ročník 2007

2.Úvodem

Ochrana životního prostředí je v současné době naléhavou záležitostí; ochrana životního prostředí má budoucnost, protože bez ochrany životního prostředí žádná budoucnost není. Ještě silněji než v ostatních oblastech práva nelze nahlížet na právo životního prostředí izolovaně v rámci jednoho právního odvětví. Zemědělství patří i dnes k významným znečišťovatelům vod a půd, v oblastech tzv. „třetího světa“ jsou mimořádně aktuální problémy s rozšiřováním pouští (desertifikace), s rozsáhlým odlesňováním (deforestation) nebo s odnosem úrodných částic půdy vodou či vzduchem (eroze). V důsledku toho často dochází k hubení rostlinných a živočišných druhů, což je závažný problém ochrany životního prostředí. Ztráta biologické rozmanitosti neochuzuje jen samotnou přírodu, ale i člověka, a to jak v rovině etické a estetické, tak i ekonomické a ekologické. Jde o základní obnovitelné přírodní zdroje, jejichž ztráta vyhubením se stává nenahraditelnou.

Přestože hlavní funkcí zemědělství zůstává i dnes produkce potravin a jiných hospodářsky využitelných výrobků, funkce ekologická a sociální v dnešní společnosti nalézají stále větší odezvu. Vždyť účinné a fungující propojení společné zemědělské politiky Evropských společenství a ekologické politiky ES, stejně jako financování těchto programů, patří k dennodenním a trvalým debatám na půdě orgánů ES.

Právo životního prostředí je relativně mladou oblastí práva, které se, přes historické pokusy, vyvíjelo především od počátku 70. let 20. století. Ekologizace práva probíhala ve všech právních rovinách, v rovině národní, mezinárodní i evropské (komunitární). Ekologizace práva nemůže být ovšem viděna izolovaně, ale musí zohledňovat hospodářské a sociální aspekty. Zejména na globální úrovni musí být ekologická politika vytvářena podle základního principu trvale udržitelného rozvoje s řadou opatření na překlenutí sociálních a hospodářských rozdílů mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi. Teprve při dostačujícím ekonomickém zajištění rozvojových zemí zde má ochrana životního prostředí efektivní šanci. Princip společné, ale rozdílné odpovědnosti vyžaduje zvláštní úsilí zejména při financování globální ochrany životního prostředí.

Na evropské úrovni získalo mezitím komunitární právo rozhodující vliv na právo životního prostředí v členských státech Evropských společenství. Odhaduje se, že přes 70% zákonodárných aktivit členských států v oblasti životního prostředí má svůj původ v bruselské legislativní činnosti.

Ochrana životního prostředí prostřednictvím práva neznamená pouze právní působení na životní prostředí, ale také změnu v platném právu jako takovém. Jsou na pořadu dne změny jak soukromého, tak veřejného práva hmotného i procesního. Také oblasti zdánlivě nesouvisející s oblastí ochrany životního prostředí jsou výrazně dotčeny. Ekologická proměna dneška zahrnuje právní řád v celé jeho šíři.²

² Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2003, Prof. Dr. Michael Kloepfer, str. 13

3. Vývojová období v českém včelařství

Ve vývoji včelařství na našem území rozlišujeme tyto období:

1. sběrné(lovecké)
2. včelaření lesní(brtnické)
3. včelaření rolnické(domáci)
4. včelaření racionální

Včelaření sběrné(lovecké)

První období vzniklo v době předhistorické. Lovec lovcí zvěř se setkal s dílem včel. Cestu mu ukázal medvěd brtník, původně medojed, který chodil na včely a vylupoval jim hnízda. Lovec, popuzen zvědavostí, počínal si podobně jako medvěd. Poznal, že plásty medu jsou výborné a že med bude dobrým doplňkem jeho stravovacích návyků. Vybíral včelstvům plásty medu a včely při tom ničil. Jeho počínání bylo v této době něčím úplně samozřejmým, neboť uspokojoval své životní potřeby všemi prostředky, jež mu příroda poskytovala.

Včelaření lesní(brtnické)

Druhé období, lesní včelaření, má svůj začátek v mladší době kamenné. Tehdy byl lid usedlý, zabýval se zemědělstvím, pěstoval kulturní rostliny, choval domácí zvířata. Měl tedy již svá stálá sídla. V obvodu svých sídel se zmocňoval všeho, co mu poskytovalo zdroje obživy. Včelstva v lesích, v dutinách stromů-brtích, jak záhy poznal, dávala obživu. Medem se sladily různé kaše a připravoval se z něho opojný nápoj.

Tehdejší člověk brzy poznal, že ničení včelstev ztrácí v okruhu svého sídliště živé zdroje medu. Naučil se vybírat med bez ničení včel. S postupujícím zájmem společnosti o med se zvyšuje péče zemědělských obcí o početní stavy včelstev. Vyhledávají se další včelstva a hlídají se, aby byl zajištěn větší výnos medu.

Ovšem vlastní rozvoj lesního včelaření můžeme spojovat až s dobou bronzovou. V té době přistupuje k čilé poptávce po medu i poptávka po vosku. Vosk, jenž byl významným obchodním zbožím ve výměnném obchodu, se stává i

hledanou surovinou pro vznikající kovolitecké dílny. Tam se vyrábějí z vosku tzv. ztracené formy³. Tak jak vzrůstala výroba bronzu, rostla i spotřeba vosku. Ten, kdo dodával vosk a med, nebyl již jen sběračem medu (lovcem), byl již také ošetřovatelem včel. Tak vznikl nový obor lidské činnosti – ošetřování včel. Brtníci, ošetřovatelé lesních včel a provozovatelé lesního (brtnického) včelaření, se stali dodavateli medu i vosku pro obchod i tehdejší spotřebu.

Lesní včelaření, brtnictví, bylo jedním z nejpřednějších způsobů využití lesů. S dělbou společnosti, jež pokročila rozvojem některých řemeslných odvětví a obchodu v době bronzové, souvisí i osamostatnění provozovatelů lesního včelařství. Hlídkání a opatrování včelstev se stalo jejich hlavním povoláním. Brtníci se stali vyhledávanými osobami. Prodejem včelích produktů, získaných od včel, bohatli. Med dodávali i rolnickému lidu výměnou za potraviny pro vlastní potřebu.

Včelaření rolnické (domácí)

S obecným vzestupem životní úrovně se zvětšila poptávka po rostlinných a živočišných výrobcích. Zemědělcům, kteří se věnovali jejich výrobě, nezbýval čas na hlídání včel v lesích. Lidé se učili včely hledat, chytat a usazovat do nových obydlí – dutých špalků dřeva, které si donesli z lesa domů.

Vznik třetího období, včelařství domácího, rolnického, je tedy spojen s rozumovým poznáním, že včely nacházejí potřebné zdroje medu i mimo les. Na rozdíl od včelařství lesního, brtnického vzniká včelařství domácí, včelaři se v úlech špalkových, klapetech, později tzv. klátech. Na rozdíl od brtníků se domácí chovatelé včel nazývají již včelníci⁴. Domácím včelařením se zabývají lidé, jimž péče o včely byla činností vedlejší. Od počátku historické doby pokračuje chov včel v lesích i chov domácí. Zjištění, že roku 1123 bylo hojně medu v rolnických oblastech a velmi málo v lesních, jen dokazuje, že i včelaření lidu vesnického nebylo patrně malé. I při hospodářských dvorech se zakládala včelařství a někteří nevolníci byli ustanoveni za včelaře. Ve

³ Nepraš, J.: České včelařství, 1. vydání, SZN, Praha 1971

⁴ Tamtéž, str. 29

13.století zmínky o včelaření zemědělců řídnu a takřka zanikají ve 14.stol. Tento jev se dá vysvětlit tak,že včelařící zemědělci platili z pozemku nájem v peněžích místo v naturáliích,jak tomu bylo dříve.V 15.století nastal přechodný pokles včelařství. Po husitských válkách znovu ožívá domácí včelaření a porůznu se včelaři již v nových obydlí včel, v úlech-jakýchsi bednách vyráběných z prken. I když postupuje úpadek výroby a pití medoviny, zvyšuje se zájem o vosk, zvláště v řemeslných ceších.

Po třicetileté válce,jež hluboce zasáhla naše včelařství,nebyly snahy o jeho obnovu nikterak výrazné. Mělo se pomoci hospodářskými instrukcemi,ale úpadek včelařství pokračoval dál. Všeobecné zbídačení obyvatelstva, rozpad řemeslných cechů,zákaz placení dávek a cechovních poplatků voskem měly přímý vliv na včelařství.

Včelařství racionální

V dobách všeobecného úpadku zaniká tisíciletí trvající lesní (brtnické) včelařství, rozpadá se i včelařství domácí a z trosk starého včelařství začíná v 18.století vyrůstat racionální včelařství . Správně patří jeho počátky u nás již do 16. století(úl z prken, poznatky ze života včel, zkoumání života včel). Důvodem, proč se počátek nové doby včelařství uvádí až od poloviny 18. století,je zásah vlády do chovu včel-včelařské patenty Marie Terezie z let 1775 a 1776. Byly zavedeny včelařské školy a velkovčelařům se vyplácely podpory. O chov včel projevují zájem i jiné vrstvy obyvatelstva než zemědělci. Pod vlivem vědecko-technického pokroku jsou učiněny nové objevy a vynálezy, jež přispěly k světovému včelařskému pokroku. Jsou zavedeny rozběrné úly, pohyblivé dílo, loučky,rámky,mezistěny a medomet.

Chov včel, ač je i osobní zálibou chovatele, stal se hospodářským činitelem společenského i ekonomického významu. Svým vývojem v racionálním období se dostalo naše včelařství do popředí včelařských snah středoevropských i světových.

4. Právní památky a prameny

Úvod

Tuto kapitolu dělím na právní památky a historické právní prameny. Mezi právní památky řadím i starověká práva obyčejová, která nebyla nikdy kodifikována a jejichž původ není znám, zatímco do právních pramenů přiřazuji právní díla tehdejší „legislativní“ činnosti, která měla, podobně jako dnes, zavést právní jistotu a předvídatelnost práva subjektům. K právním památkám řadím též právní předpisy místního významu, pro které by se spíše použil dnešní termín nařízení.

Právní památky

1) Stará germánská včelařská práva

Před příchodem Slovanů do střední Evropy v pátém až šestém století germánské národy neznaly lesní brtnické včelaření. Podle starogermánských právních památek se v rozsáhlých lesích přiznávala okupační práva na včely nalezené v rozsedlině, ve skále nebo na stromě za podmínky, že je lovec, který jako první dorazil na dotyčné místo, vyznačí třemi zkříženými záseky. Včely nalezené ve vlastním lese se staly v celku vlastnictvím lovce, jinak se o užitek z nich dělil s vlastníkem lesa. V královském lese osvojení včel nebylo dovoleno. Lovené včely zůstávali na svých místech, kde byly nalezeny. Tyto normy znaly i deliktní ustanovení: Když někdo jednal tak, že druhému včely zničil, měl mu je nahradit dvojnásobně a mimo to byl potrestán dvaceti ranami. Když někdo včely v lese označené jinému odnesl, platil poplatek šest solidů. Poměr lovce ke včelám upravovaly často místně se měnící úpravy a zvyklosti. Při nalezení včel se nesměl poškodit les, platila povinnost oznámit nález majiteli lesa, z nálezů se dával poplatek. Germánské lovecké včelaření, které mělo ohlas i v našich zemích, se postupně omezovalo vývojem vlastnických práv k půdě. Do konce 16. století zaniklo.

2) Zakládací listiny klášterů

K důležitým právním památkám na českém území patří též zakládací listiny klášterů, které byly u nás zakládány po přijetí křesťanství v druhé polovině 10. století. Jako první písemné dokumenty potvrzují existenci včel. Česká knížata věnovala klášterům úrodné kraje, hospodářsky nejvýnosnější, opatřené služebným lidem i veškerým zařízením. Také dostávali vesnice s lesy, s loukami a pastvinami, s dobytkem, s výnosy medu a vosku.

Při kolegiálním kostele sv. Jiří na Pražském hradě byl asi v šedesátých letech desátého století založen první klášter v Čechách.

Abatyši benediktinského ženského konventu se stala Mlada, dcera knížete Boleslava I. (935-972) Tehdy byl klášter dotován medovinou a plásty medu.

První mužský benediktinský klášter založil kníže Boleslav II. (972-999) v Praze na Břevnově. Klášteru věnoval statky v okolí Prahy a v listině z 15. ledna 993 stanovil pro jednotlivá léta kámen vosku do svítidel kostela a tři hrnce medu.

Dne 11. března 1031 potvrdil Břetislav I. (1035-1055), tehdy z titulu moravského vévody, kostelu v Olomouci ves Dub i se včelínou, které se tam vyskytovaly. Dále roku 1039 Břetislav I., už jako český kníže, ve zřizovací listině kapituly ve Staré Boleslavi stanovil Žatci a Boleslavi odvádět kapitule desátky z hrnců vytěženého medu.

Vratislav II. (1061-1092) začal roku 1070 stavět kostel na Vyšehradě. Když ho roku 1088 dostavěl, nadal jej bohatě jako biskupství určením desátků z hrnců medu z přední strany a třemi hrnci medu ze včel na vzdálenější strany hory Osek.

Roku 1115 Vladislav I. (1109-1117) nadal benediktinský klášter v Kladrubech voskem a dvanácti hrnci medu. Jmenuje poddané a jejich povinnosti.

Roku 1197 v listině dané v Brně Spytihněv, vévoda brněnského údělu, věnoval klášteru v Třebíči les se včelaři řečenými včelníci. Kronikář Kosmas zaznamenává k roku 1123, kdy žil: „Toho roku byla bohatá úroda obilí, ozimu i jaře, toliko kroupy uškodily na mnohých místech, medu bylo hodně

v rolnických krajinách, velmi málo v lesnatých. Zima byla velmi tuhá a sněhu mnoho.

Klášter v Třebnici ve Slezsku, které tehdy náleželo k Českému království, měl roku 1204 lovce s povinností odvádět klášteru hrnec medu. Jde o jedinou zmínku o loveckém způsobu včelaření u nás.

Z roku 1379 pochází Urbář zboží Rožmberského, kde je rozlišeno včelaření v brtích a na včelích zahradách, totiž ve špalcích, klátech. Latinsky psaný urbář má na třeboňském panství záznamy o včelách a poprvé se vyskytuje slovo brť-brty in silvis. Tento urbář rozlišuje dávky ze včel na zahradách a v lesích.

Zakládací listiny klášterů a odkazy, zeměpanské dávky v medu a vosku dokládají hospodářský význam, způsoby údržby i rozšíření chovu včel a dávnou naturální i zpracovatelskou spotřebu medu a vosku na území českého státu. Od počátku historické doby příbytek, v němž včely žily, či prostor osazení společenství určovaly provozní praktiky chovu i právní povahu držení včel. Od druhé poloviny 12. století dostávaly kláštery pro kolonizaci lesní půdy, z níž pocházely převážně včelí produkty pro ně určené. Území českého státu bylo bohaté na lesy, zejména pomezí zvané hvozdy, ale i na vnitrozemské. Původně smíšené, včelám nejlépe vyhovovaly. Pralesy byly na Moravě ještě v první polovině 18. století.

Dá se předpokládat, že základním pramenem popsanych právních vztahů byly tzv. **Výsady Boleslavovy** biskupu Vojtěchovi z roku 992, první zpráva o zákonodárné činnosti Přemyslovců, které kníže Boleslav II. udělil biskupu Vojtěchovi z rodu Slavníkovců. Výsady obsahovaly tyto právní instituty: vybírání desátků, právo zakládat kostely, rušit manželství uzavřená mezi příbuznými.

Historické právní prameny

Pro formy objektivního práva se v právní nauce ustálil výraz prameny práva. Mluví-li se běžně v právní vědě o pramenech práva, rozumějí se tím zpravidla jen prameny práva ve formálním smyslu, tj. ve speciálně právnickém smyslu slova, totiž právě formy, v nichž je právo obsaženo, v nichž je třeba hledat

právní normy, a které jsou tedy vlastně bezprostředním pramenem poznání práva. Pravidla, která nemají ve státě uznanou formu právních pramenů, nejsou právními normami.

V literatuře se lze shledat s dělením všech pramenů práva tradičně především na „psané“ a „nepsané“, což plně odpovídá chápání právní kultury ranného středověku.

1) Činnost Karla IV.

Karel IV. Lucemburský, český král(1346-1378) a císař římský, vydal v Norimberku roku 1350 list brtnického práva, kterým se norimberským brtníkům dostalo uznání dosud obyčejových práv včetně vžitého soudnictví, a to písemným potvrzením, upřesnění povinností a práv brtníků, mistrů, hajných a polesných. Důležité bylo především právo vyřizování společných záležitostí včelařů sdružených v cechu, potvrzení brtnického soudu se sídlem ve městečku Fechtu nedaleko Norimberku, který byl věcně příslušný pro veškerý brtnický majetek a provoz s výjimkou smrtelných případů. Brtnické soudní a správní společnosti se uplatnily ve dvou oblastech Lužice, která patřila do roku 1636 k Českému království, a ve třech oblastech německých států.

Tato právní úprava našeho velkého panovníka, byť vydaná mimo území tehdejšího Českého státu, se stala vzorem a byla recipována do medařských práv a soudnictví na území tehdejší Moravy, když od středověku přejímání cizích právních úprav pro vlastní poměry bylo docela běžné.

Tento list představuje první doloženou úpravu včelařství ke vztahu k našemu území, a zároveň prokazuje důležitost včelařství resp. brtnicí pro tehdejší společnost.

2) Listiny medařských práv

Medařské právo na určitém panství bylo výsadní oprávnění poddaných, záležející v držbě včel v lese nebo v domácích úlech, v příslušnosti k povinnému společenství, nadanému nižším soudnictvím a organizačním

řádem, jenž upravoval práva a povinnosti medařů, volbu a působnost správního orgánu, ochranu proti nákazám a platební závazky vrchnosti.

Nejstarší zpráva o medařském právu na území českého státu je ve smlouvě uzavřené 25.5. 1476 mezi Ctiborem Tovačovským z Cimburka a Vilémem z Pernštejna o prodeji hradu a městečka Drahouše. Předmětem prodeje je také výslovně jmenované **medařské právo**.⁵

Ctibor Tovačovský z Cimburka(1437-7494), hejtman Moravského markrabství(1464-1494) sepsal v 80. letech 15.století právní knihu Tovačovskou,jež nabyla faktické moci zákona. Obsahovala množství norem práva veřejného i soukromého. Není pochyb, že tento vynikající právník si byl při sjednání smlouvy vědom obsahu medařského práva a jeho náležitostí. Medařské právo nebylo dáno jako privilegium, ale mohlo být obyčejovým právem tam, kde bylo rozšířené brtnické včelaření.

Listiny medařských práv jsou známé z několika panství. Nejstarší z druhé poloviny 16. století, z panství oderského, litomyšlského, valašskomeziříčského a rožnovského. Nepřímo víme o medařském soudu a lamfojtovi na panství Hranice a Drahouše.

Z panství Odry se dochoval písemný doklad z roku 1584 v opise. Odeřští medaři pro stísněné poměry v obci umísťovali za úplatu včelí zahrady v okolních vesnicích na selských pozemcích. Oderské medařské privilegium platilo výlučně pro zahradní včelaření. Oderská listina obsahovala čtyři body: osvobozuje včelaře od pozemkových úroků a poplatků, trestá chov loupeživých včel, ukládá povinnost hlásit nákazu hniloby plodu a vydává ustanovení o rojích. Zajímavé je zde ustanovení o tzv. „včel lupiček“. Tehdejší včelaři se všeobecně domnívali, že včely zlodějky může včelař vychovat s úmyslem, aby jiným včelařům páchal škody. Proto byl majitel loupeživých včel trestán pokutou. Je znám i případ, že včelař, jehož včely vyloupily včelín jiného včelaře, byl obviněn z čarodějnictví a ušel nejpřísnějšímu trestu proto, že při „vyšetřování“ zemřel.

Po krvavé třicetileté válce byl nejprve vydán vrchností medařský právní řád na panství Hukvaldy, poté roku 1676 vizovický a roku 1697 lipenský. Vizovický a

⁵ Beránek, V.: Když pláсты tekly medem, 1.vydání, Ostrov, Praha 2003, strana 38

lipenský řád již neobsahují ustanovení o brtnickém včelaření, naopak podrobně upravují získávání brtí z lesa pro domácí včely.

Lze říci, že na panstvích, kde zeměpán nevydal listinu medařského práva, zanikla staroslovanská soudržnost brtníků a medařů, kteří své specifické záležitosti spravovali mezi sebou. Z medařských privilegií vyplývá, že nebyla udělována nebo zakládána, ale jen potvrzována, tak jak dříve platila a byla vžitá.

Medařská práva vydaná a upravená po třicetileté válce zhoršila hospodářsko-ekonomické postavení včelařů. Zatímco privilegium vydané Karlem IV. směřovalo ke zvyšování těžby medu a vosku, na podkladě myšlenky volného hospodaření a obchodu, dokonce s osvobozením od celních poplatků v celé říši, tak moravská medařská práva byla vydána za účelem zpoplatnění činnosti medařů a regulace. Hlavní povinností medařů byly pravidelné platy vrchnosti, povšechně předepsané v rádech nebo urbářích panství. Platy byly nejen v penězích, ale byl zájem ze strany vrchnosti i o naturální dávky. České právo v Litomyšli požadovalo med, zatímco moravské se soustředilo na úplatné dodávky vosku. Ovšem veškerého vytěženého.

3) Patenty Marie Terezie

Výchozí myšlenkou osvícenského absolutismu byla představa, že osvícený panovník je povolán řešit všechny otázky hospodářského a společenského pokroku. Společnosti je pak tento pokrok udělován shora v míře a formách, jaké panovník uzná za vhodné. Děje se tak zpravidla ve všeobecně závazných normách. Jeho existence v našich zemích je spojována především s osobou a vládou Marie Terezie a Josefa II.

Patří k ironii dějin, že podstatný vliv na vydání včelařských patentů Marie Terezie měl pruský panovník Fridrich II. Veliký (1740-1786), s kterým vedla rakouská panovnice několik krvavých válek. Tento absolutistický panovník, jinak ctitel a budovatel včelařství, roku 1752 předepsal sedlákům, za odměnu, ale i pod trestem, kolik mají mít včelstev. Král se později chlubil svému příteli Francouzi Voltaire (žil 1694-1778), že zvýšil stavy včelstev o jednu třetinu⁶.

⁶ Tamtéž, strana 98

Dne 8.4. 1775 vydala Marie Terezie **včelařský patent** pro Dolní Rakousy a pro Moravu. Země Morava byla vždy silně zavčelena, vrchnost zde věnovala včelařství cílevědomou pozornost a byly zde i příhodné přírodní podmínky, jak o tom svědčí starobylá medařská práva a urbaniální záznamy. Patent se členil na 16 bodů. První body se týkají včelařského školství. Patent zřizuje hlavní školu ve Vídni, školy pobočné pak byly otevřeny v Brně a v Novém Městě u Vídne. Výuka měla být bezplatně přístupná všem, kdo chtěli získat teoretické a praktické znalosti o chovu včel. Další body určují územní působnost. Mimořádně jsou zajímavé body 7,11 a 12, kde císařovna slavnostně prohlásila, že chov včel je na věčné časy zbaven veškerých břemen, tj. poplatků a daní! Body 9 a 10 upravují kočování se včelstvy. Majitelé pozemků mají umožnit pobyt cizích včel, za to jim náleží mírný poplatek. Kočující včelař neplatí mýtné či jiné poplatky, s výjimkou silničního mýta. Bod 14. dovozoval majiteli vyrojených včel, aby svůj roj mohl 24 hodin pronásledovat i na cizím pozemku či majetku (např. půdě). Odpovědnosti za škodu na cizím majetku se však včelař nezbavil. Bod 15. zakazoval ničit včelí úly pod hrozbou zaplacení dvojnásobku vyčíslené škody. Zde lze nalézt „osvícenský“ dovětek, že není možno ničit cizí včelstva pod záminkou „loupeživých“ včel. I tímto ustanovením se Marie Terezie pokoušela vymanit svoji říši z tmářství středověku. Poslední bod se týkal trestního práva, krádež včel zahrnoval mezi tzv. krádež kvalifikovanou, za kterou byly vynášeny přísné tresty podle nechvalně proslulého zákoníku Constitutio Criminalis Theresiana (tzv. Tereziana)

Obdobný **včelařský patent** vydala Marie Terezie na Pražském hradě 30. 8. 1776 pro Čechy. Úvodem zdůrazňuje záměr prospět zemi zavedením chovu včel. Patent mě 9 bodů a upravoval práva a povinnosti včelařů obdobně jako patent z roku 1775. Oproti moravskému patentu zdůrazňuje příspěvek včel pro zajišťování výživy k obecnému blahu. Vrchnost má chudým poddaným dopomoci k získání prvního úlu.

4) Právní předpisy 19.století

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (Všeobecný občanský zákoník)

Po dlouhých debatách a pečlivých přípravách byl 1. 6. 1811 vyhlášen v Rakousku s platností od 1.1. 1812 Všeobecný občanský zákoník(ABGB). Na této kodifikační práci se výrazně podíleli profesoři Martini a Zeiller. Není cílem autora toto významné právní dílo komentovat, bude se věnovat „včelařským ustanovením“.

I za účinnosti ABGB z roku 1811 platila některá ustanovení tereziánských patentů, především o kočování včel, o osvobození včelařství od daní a poplatků, o možnosti chovu včel v libovolném počtu a zákazu ničení včel „lupiček“. ABGB změnil právo rojové ve prospěch vlastníka roje. Podle § 384 mohl vlastník stíhat roj na cizím pozemku dva dny. Stačilo 2 dny vykonávat aktivitu, doptávat se a hledat. Nesl však důkazní břemeno, že roj je opravdu jeho. Případnou škodu na pozemku musel vlastník roje nahradit. Majitel pozemku nesměl odnesení bránit, jinak by byl povinen roj včelaři zaplatit. Byla-li škoda způsobena úmyslně, mohl vlastník roje žádat ušlý zisk.

Divoké včely byly považovány za věc bez pána a bylo dovoleno se jich okupací zmocnit, neměl –li výhrady majitel pozemku. Okupací nabývaly divoké včely povahy včel domácích.

Škody způsobené včelami byly jak patentem, tak ABGB pokládány za nešťastnou náhodu, za níž včelař zpravidla nemůže.

Strafgesetzbuch(trestní zákoník č.117/1852 ř.z.)

Podle nového trestní zákoníku ze dne 27.5. 1852 již krádež včelstev a úlů nebyla krádeží kvalifikovanou, nýbrž „obyčejnou“ krádeží věci movité.

5) Pokus kodifikace (1879)

Roku 1879 vyšel první moderní včelařský zákon pro Gorici a Gradisko(dnešní Slovinsko). Přestože čeští včelaři očekávali tento zákon s velkou nadějí,sami též požadovali novější právní normy, byli touto úpravou velmi roztrpčeni. Úprava se možná hodila do Slovinska, ale ne pro svou byrokratičnost do Čech. Dávala

velké pravomoci starostovi obce, kazuisticky určovala různé míry, výšky, velikosti, počty..... I řekli si tehdy naši včelaři:

„Buďme spokojeni s dosavadním stavem práva včelařského v zemích našich a domáhejme se za to tím více platnější ochrany našeho dobrého, pravého, domácího medu. Císařovně Marii Terezii pak zachovejme za mateřskou péči vždy věčnou paměť.“⁷

Shrnutí: Především české právní památky jsou pro nás současníky pramenem poznání tehdejšího života a rozvoje hospodářství. Přibližuje nám tehdejší organizaci církve a její vliv v ranně přemyslovských Čechách. Je potěšitelné, vnímáme-li, že se v tehdejších klášterech shromažďovala intelektuální elita své doby a její zájem o produkty včelařství.

Toto se již nedá říci o pozdějších vládcích v Čechách až do časů císařovny Marie Terezie, zastáncem merkantilistických věd. Včelařstvím se legislativně nezabývali a nechávali oboru volný průběh, ať úpravu obyčejovou či tvořenou místní vrchností. Je zajímavé, že v čase absolutismu bylo naposledy včelařství na území Moravy a Čech kodifikováno v jediném patentu, byť pro každé území zvlášť.

⁷ Machová, J.: Právo ve včelařství, 1. vydání, ORAC, Praha, 2001, strana 8

5. Společenství a organizace včelařů

Úvod

Zájem o užitek ze včelstev byl hlavní pohnutkou k jejich chovu od dávných dob. Snaha dosáhnout nejlepšího užitku přiváděla lidi zabývající se chovem včel do společenství včelařů. Tak se utvářely zájmové skupiny včelařů brtníků i včelařů domácích. Byly to především otázky provozní, které včelaře přímo nutily k vzájemným vztahům. Později, když vystoupila do popředí také obchodní stránka, výhodná směna včelích produktů za dovážené zboží apod., přistoupily i otázky ryze hospodářské. I zájem o získání výhodné prodejní ceny na trzích a pro dodávky vosku do výroben a snahy o udržení těchto cen se staly spojovacím činitelem mezi včelaři.

Medařská společenství (cechy)

Přestože někteří autoři označují tyto společenství jako cechy, medařské společenství nebylo cechem, i když mu stavovskou povahou bylo blízké. Medaři neměli učně, neskládali tovaryšské a mistrovské zkoušky, nechodili na vandr. S výjimkou lipenského nebo místeckého neměli vlastní korouhev a znamení.

Medařství nebylo řemeslo, zejména nikoliv jako samostatné povolání, i když činnost medařů, obecně viděna, záležela v děláním medu, čemuž odpovídal český název pro řemeslníky, jako např. stolař, kamnář, odtud pak **medař**. Chov žádného domácího zvířete, jímž je také včela medonosná, nikdy nebyl považován za řemeslo.

O tom, kdy se u nás začali včelaři sdružovat ve včelařská bratrstva, nemáme určitých zpráv. Je jisté, že Karel IV. roku 1350 udělil právo včelařské včelařům v norimberských lesích a předpokládá se, že podobné právo bylo udíleno i včelařům v českých zemích.

Včelařské cechy byly sdružením včelařů s povinným členstvím, tedy odbornou organizací včelařů, která jim zajišťovala právo, ukládala povinnosti, ale zajišťovala i odbytk včelích výrobků. Uplatňovala se v ní svépomoc a široká včelařská samospráva. O svých potřebách, záležitostech a sporech rozhodovali jen sami členové medařského sdružení. Nejvyšším správním orgánem bylo

povinné shromáždění medařů, kde se souhlasem pána nebo jeho úředníka volilo lamfojta či včelmistra(Morava), v Čechách volili staršího lešáckého nebo staršího medařského. Volbou byli povolováni ještě starší nebo rádci, jejichž počet se lišil dle jednotlivých panství. Lamfojtové měli být „dobrého svědomí a ve všem se znáti“, což platilo i pro ostatní představené. Vrchnosti byli zavázáni přísahou.

Medařské soudnictví

Základem medařských práv bylo udělení práva nižšího soudnictví, příslušného k projednávání běžných záležitostí brtnického a medařského provozu. V moravských listinách se opakovaně uvádí „soud medařský od pradávna zřízený“. Původ soudu lze hledat v pradávne brtnické soudržnosti, doložené listinou Karla IV. Medařské soudnictví je speciální soudnictví obdobné hornímu, viničnému, mlynářskému a dalším cechovním.

Hlavní soudní jednání probíhalo na veřejném shromáždění medařů, kde jej řídil lamfojt nebo jeho pomocníci. Mělo být poučení pro ostatní medaře. Soudní řízení se zahajovalo na návrh, jímž jeden medař obvinil druhého z porušování medařských artikulů či ze způsobené škody. Žaloby se měli projednávat pořádně, bez hádek a nikdo se neměl druhému plést do řeči. O dokazování obsahuje valašské právo ustanovení, že soudce má účastníky „pečlivě slyšeti a spravedlivě vypověditi, jedné ani druhé straně nenakládajíc“. Na počátku 18. století byla jednání zčásti písemná, zatímco dříve převážně ústní, snad jen konečná rozhodnutí či povinnosti z něj se zapisovaly do knih, které se bohužel nedochovaly.

Včelaři v časech absolutismu

Včelařská samospráva byla zrušena zásahem státní správy v letech 1775-1781. Státem požadované rovnoprávné nároky na soudnictví vyžadovaly zestátnění. Byla odbourávána kauzální soudnictví, nově rozhodovaly osoby dosazené státem, profesionální úředníci. Jednacím předpisem se stal josefínský soudní řád z roku 1781.

Zánikem medařských soudů zanikly i možnosti shromažďování a sdružování včelařů, protože nižší soudnictví bylo dříve spojeno se správou medařské pospolitosti. Neblaze se tak projevilo spojení soudnictví se sdružováním. Co bylo těmito zásahy zrušeno, trvalo dlouhou dobu, než bylo znova obnoveno. Začala se rodit historie až k dnešnímu stavu, která se neobešla bez množství třenic a sporů.

Na podporu svých úmyslů založili absolutističtí panovníci celou řadu institucí. Pro obor zemědělství to byla Společnost pro orbu a svobodná umění v Čechách, později pojmenovaná C.k. Vlastenecko-hospodářská společnost v království Českém.. Byla povolena dvorním dekretem z 23.6.1767 a činnost zahájila v roce 1770. Na Moravě bylo založeno několik společností, které se postupně slučovaly až vznikla a patentem z 29.8.1811 byla potvrzena C.k. moravsko-slezská společnost pro zvelebení zemědělství, přírody a vlastivědy. Těmto společnostem tedy připadl dozor nad výkonem včelařství. Dá se konstatovat, že to byla moravská společnost, která se snažila o větší podporu včelařství, ale výsledky obou institucí byly stejně neuspokojivé. Bylo to částečně způsobeno i tím, že v této době nemělo včelařství ani svůj vlastní referát, dělilo se o ten „svůj“ s hedvábnictvím a lukařstvím. Až do 50. let 19. století se tyto výlučné a poměrně uzavřené společnosti projevovaly na veřejnosti především šířením odborných vědomostí, vydáváním oborových časopisů (psané převážně v německém jazyce), kalendářů pro rolníky, v imatrikulaci a zkoušení hospodářských úředníků a ve vypracování podkladů a zpráv. Toto období zůstává plně mlhavého tápání, neujasněných záměrů, zdoluhavého vyřizování návrhů charakterizující danou dobu a nedůsledných počinů, bezvýsledných v hledání cest k účelovému spolčování včelařů. Ke skutečnému a svobodnému sdružování včelařů mohlo dojít až po zániku feudálního státu a zrušení poddanství, zániku všech práv vrchnosti nad poddanými a vyvázáním z poddanských břemen.⁸

⁸ Tempír, Z.: Včelařství 2/2002, Naše vojsko, str. 2

Mezi léty 1848-1918

Pokusy o organizování včelařství probíhaly v těchto letech na úrovni místní, později regionální až k organizaci zemské. Je třeba vzdát čest této mravenčí a neviditelné práci, která přivedla české včelařství k dnešnímu stavu.

Tehdejší včelaři rozhodně netvořili organizovaný konglomerát, ale skupinky jednotlivců, které se stále více organizovali. Zárodky tvořily:

- Organizace včelařů v Čechách.
- Organizace včelařů na Moravě.
- Organizace včelařů ve Slezsku.
- Organizace německých včelařů v českých zemích.

Organizace včelařů v Čechách

Je dějinným paradoxem, že prvním moderním včelařským spolkem na českém území byl spolek včelařů německých, ke kterému však neměli čeští včelaři důvěru a jeho činnost ignorovali.

Činnost Vlastenecko-hospodářské společnosti v Čechách (VHS), ovládané federativní šlechtou, pokračovala podle tehdejších zvyklostí. V roce 1872 byla společnost zrušena a její funkce nahrazena zřízením České zemědělské rady. Stalo se tak císařským rozhodnutím z roku 1873. Rada se podle stanov stala vrcholnou organizací zemědělských spolků, ale současně i organizací vlády ve Vídni.

Po celé období bachovského režimu nebylo možné, aby vznikl byť jen český včelařský spolek. Teprve v 1. polovině šedesátých let se začala uvolňovat společenská atmosféra v rakouské monarchii. Na výzvu včelařů ve východních Čechách připravil Josef Jeremiáš ustavující schůzi spolku včelařů na 22. květen 1862. I přes změny probíhající ve společnosti trvalo dva a půl roku, než vláda dala souhlas k ustavení včelařského spolku. První český včelařský spolek v Chrudimi, jak zněl jeho název, měl své úvodní zasedání v předvánočním čase 22. prosince 1864. Spolek se stal po překonání počátečních těžkostí centrem včelařského pokroku ve východních Čechách a svými podněty zasahoval do celého českého včelařství. V chrudimském spolku se sešli vynikající včelaři

různorodých profesí. Např.: Jan Meterna, farář v Moravanech, Josef Pitra, farář ze Sedlce u Kutné Hory, Alois Thuma, ředitel školy v Chrudimi, Adolf Hájek, notář z Kolína a další. Po roce 1867, tj. po vydání spolkového a shromažďovacího zákona, došlo v Čechách ke vzniku více samostatných spolků, někdy v návaznosti na včelaře sdružené dosud v hospodářských jednotách a jejich odbočkách, vytvářených ještě v rámci VHS, jinde nezávisle na těchto strukturách. Jsou to české spolky v Českých Budějovicích, v Českém Brodě, včelařské jednoty v Písku, Jaroměři, v Roudnici nad Labem a jinde.

V Praze se ustavuje roku 1871 přípravný výbor Včelařského spolku pro Čechy, v němž mají být sdruženy ostatní české včelařské jednoty a spolky. Venkovské spolky, porůznu vznikající, byli sice svou činností pro oblast působení významné, ale scházely jim přímý styk a možnost hájit odborné zájmy před orgány státní správy. Spolek zahajuje vlastní činnost 22. března 1872 a byl koncipován jako spolek celozemský pro české včelaře. Včelařský spolek pro Čechy se udržel jako zemský spolek jen 2 roky, v roce 1874 se stal spolkem pražským s právem přijímat členy z těch obvodů, kde dosud žádné spolky nebyly.

Některé včelařské spolky a jednoty neuznávaly Včelařský spolek pro Čechy za spolek zemský. Byla proto 22. dubna 1873 svolána porada do Prahy, kde se sešli zástupci včelařských spolků. Porada dospěla k dohodě o vytvoření ústředního včelařského spolku, v němž jednotlivé spolky v Čechách budou zastoupeny volenými delegáty ve správní radě ústředního spolku. Dalším důležitým ujednáním byla dohoda o každoročním konání sjezdu včelařů. Na další poradě, konané 8. října 1873 opět v Praze, přijali delegáti ustanovení správní rady, která jako činitel nad všemi včelařskými spolky měla řídit v Čechách společné záležitosti včelařů. Prvním předsedou správní rady byl zvolen lesník Samuel Jarkovský z chrudimského spolku. Tuto funkci vykonával bohužel jen krátce, protože ještě v témže roce zemřel. Dne 15. září 1874 byly úředně schváleny stanovy spolku a název upraven do konečné podoby. Vznikl tak Ústřední zemský včelařský spolek v Čechách.

Je skutečností, že vývoj Spolku v tomto období byl složitý. Brzy po jeho založení došlo k změně názvu na Zemský ústřední spolek včelařský pro království české v Praze. Mocné venkovské spolky neplatily příspěvky a rozvíjely vlastní činnost. V té době rozvíjel bohatou činnost Včelařský spolek pro Čechy, který vydával vlastní časopis Pražská včela. Pracovníci tohoto spolku projeví snahu o nápravu poměrů ve Spolku. Po vzájemné dohodě stran došlo ke změně stanov a do vedoucích funkcí přišli i noví lidé. Včelařský spolek pro Čechy, první zemský spolek včelařský, tak roku 1884 zaniká. Je zvláštností, že členy Spolku mohli být jak spolky venkovské a místní, tak jednotlivci. Toto vyvolávalo různé třenice, které byly odstraněny až v roce 1906, kdy došlo k omezení práv přímých členů a právo rozhodování bylo vyhrazeno jen delegátům spolků sdružených nyní opět v přejmenovaném Zemském ústředním spolku.

Organizace včelařů na Moravě

Vznik a vývoj organizací na Moravě byl odlišný od poměrů v Čechách. Zde byl roku 1854 při tehdejší Hospodářské společnosti zřízen včelařský odbor, při kterém se mohli včelaři sdružovat. Tehdy začal na Moravě slibný rozvoj včelařství, řízený již včelařskými odborníky. Nikoliv úředníky včelařským referátem společnosti, tak jako v Čechách. Významnými činovníky odboru byli pozorovatelé včelařství, kteří podávali pravidelné zprávy o včelařství ve svém obvodu, o podmínkách chovu a různé návrhy, jak rozvoj včelařství zlepšit. Je zajímavostí, že česky a německy mluvící včelaři zde bez větších problémů spolupracovali, což bylo v Čechách nemyslitelné.

K moravskému včelařství patří neodmyslitelně jméno Františka Živanského(1817-1873), jinak vojenského lékaře. Především upevnil členskou základnu odboru, řídil práci jednatelů odborů a pozorovací službu. Roku 1867 založil odborný časopis Včela brněnská, vydávaný česky i německy. Zasadil se o přetvoření včelařského odboru Hospodářské společnosti na samostatný Spolek včelařů moravských, který zahájil činnost k 1.lednu 1869. Hospodářská společnost, přestože ztratila včelařský odbor, tak byla nově vzniklému spolku

nakloněna a poskytovala mu podporu. Sídlem spolku se stalo Brno, které se díky práci Živanského stalo skutečným středem včelaření na Moravě.

Po smrti Živanského hrozilo, že se celá jím zbudovaná stavba rozpadne. Vnitřní krize v moravském spolkovém životě trvala až do roku 1883, kdy volbou nového předsedy Benedikta Korčiana (kněz, opat kláštera v Rajhradě) začal nový organizační vzestup.

Před koncem 19. stol. se projevují snahy o zakládání místních nebo venkovských spolků mimo spolek zemský. V těchto spolcích pracují mladí včelaři, kteří se dožadují přetvoření Spolku moravského na spolek ústřední, kde by se sdružovaly nově vzniklé včelařské spolky. Další rozvoj vedl až k přetvoření spolku moravských včelařů v Zemský ústřední spolek včelařský pro markrabství moravské. Stanovy nového spolku byly úředně schváleny 25. září 1898. Ačkoliv vedení Spolku uznávalo potřebu rozmachu místních i okresních spolků, v nichž by se včelaři sdružovali, ponechalo ve stanovách Spolku ustanovení o přímém členství, příčinu sváru, který přivodil v roce 1911 rozkol.

Zemské sdružení českých samostatných spolků včelařských na Moravě bylo činné v letech 1911-1925. Příčinou vzniku byl nesouhlas s přímým členstvím včelařů v Zemském ústředním spolku moravském. Spory se týkaly především volebního práva, kde předsedu, oba náměstky a 2/3 členů výborů volili členové přímí, pouze třetina členů výborů byla volena sdruženými spolky. Nejostřejší hrany sporu se sice do začátku 1. světové války podařilo otupit, ale následující celosvětové události zabránily spojení moravských včelařů. Sdružení se rozpouští teprve 13. prosince 1925 a tím dochází k sjednocení moravských včelařů opět v jediné zemské ústředí.

Sdružení vydávalo vlastní časopis Pokrokový včelař, jinak jeho odborné práce, vyučování včelařů, pozorovací stanice a chovatelské snahy byly významným příspěvkem k včelařskému pokroku na Moravě.

Organizace včelařů ve Slezsku

Počátek a vývoj včelařské organizace ve Slezsku byl významně poznamenán prací velkovčelaře Schösslera, opavského starosty v letech 1797 až 1834,

kterého Hospodářská společnost označila za odborného znalce včelařství. Po ustanovení včelařského odboru při Hospodářské společnosti v Brně v roce 1854 se tento odbor staral i o záležitosti včelařů ve Slezsku.

Slezští včelaři si založili svůj spolek roku 1870 v Bruntále, který se roku 1893 ustavil jako Zemský ústřední spolek včelařský pro vévodství slezské, v němž byli sdruženi čeští, polští a němečtí včelaři. Ale již roku 1897 odcházejí ze spolku polští včelaři, které následují jednotlivě jejich čeští kolegové. Ti zakládají 15. května 1903 svůj spolek. Jeho činnost nebyla snadná, úřady jej ignorovaly, odpíraly podpory, především přiděl krmného cukru. Proto řada včelařů později přešla nazpět do nyní již spolku německého. V průběhu 1. světové války činnost spolku takřka ustala, aby byla roku 1919 obnovena. Jeho název zněl Zemský ústřední spolek včelařský pro Slezsko. Tehdy začal slibný rozvoj českého včelařství v této oblasti naší republiky. Spolek si počínal velmi aktivně, měl vlastní chovatelské a oplozovací stanice. Po roce 1938 pracoval spolek na území Moravy až do roku 1941, kdy byla jeho činnost zastavena, aniž bylo zemské ústředí likvidováno.

Organizace německých včelařů v českých zemích

S rozvojem včelařství v Čechách je nerozlučně spjat Jan Nepomuk Oettl (1801-1866), farář z Podbořanska. Výsledkem jeho celoživotní odborné a organizační práce bylo mimo jiné i vytvoření Spolku pro zvelebení včelařství v Čechách, který vznikl na ustavující schůzi 1. června 1852 v Krásném Dvoře u Podbořan. V roce 1854 obdržel předseda spolku Oettl velkou zlatou medaili za zásluhy o včelařství od tehdejší VHS.

Spolek byl samostatný, měl vlastní správu a byl veden německy. Od počátku svého vzniku byl převážně záležitostí německy mluvících včelařů v Čechách. Čeští včelaři mu nedůvěřovali a jeho akcí se nezúčastňovali. V roce 1879 proběhla sice rozsáhlá jednání, která však nevedla ke spojení německých a českých včelařských spolků na území Čech. Pod vlivem politického a správního uspořádání se Spolek v roce 1887 transformoval na Svaz německých včelařů v Čechách (Bund deutscher Imker in Böhmen).

Značně odlišná však byla situace na Moravě. Zde vznikl samostatný Německomoravský včelařský svaz (Deutsch-mährischer Imkerbund) až v roce 1919. Až do té doby se staral o zájmy německy mluvících včelařů na Moravě Zemský ústřední spolek včelařský v Brně. Nutno dodat, že k oboustranné spokojenosti.

Ve Slezsku byl činný Slezský zemský spolek včelařský (Schlesischer Landesverein für Bienenzucht) se sídlem v Opavě, jehož původ byl odvozen od včelařského spolku založeném v roce 1870.

Společné záležitosti německých včelařů vyřizoval Říšský svaz německých zemských včelařských spolků, založený roku 1903 se sídlem v Praze. V roce 1919 došlo k přejmenování na Ústřední zemský spolek včelařů v Čechách. Pracovní náplň a organizační uspořádání ve svazu a jeho ústředí bylo obdobné jako v českých institucích. V některých otázkách, jako byla ochrana před nákazami včel, zužitkování včelích výrobků a zajišťování přídelu pro krmení včel, probíhala zdárná spolupráce.

Po obsazení československého pohraničí německou armádou v roce 1938 německé včelařské spolky zanikly. Včelaři na obsazeném území byli začleněni do organizačních struktur včelařů v Německu.

Činnost organizování do dnešní doby

V českých zemích se usilovalo již za Rakouska o vytvoření svazu zemských ústředí včelařských spolků. Až po 1. sv. válce a vzniku samostatného Československa se vytvářejí nové podmínky pro založení Svazu zemských ústředí spolků včelařských v ČSR. Svaz byl ustanoven 16. května 1921. Starostou svazu byl zvolen Josef Kebrle (1847-1925), vlastním povoláním kněz. Svaz byl uznáván za nejlépe pracující zájmovou skupinu v našem zemědělství. Svaz pochopitelně navázal na plodnou práci svých předchůdců z dob monarchie, za nový úspěch lze nepochybně považovat založení Výzkumného ústavu včelařského (založen roku 1919, vlastní činnost od 1922) v Dole u Libčic nad Vltavou. Rovněž koupě domu v Křemencově ulici v Praze (r. 1933) příznivě ovlivnila možnosti a činnosti včelařů v dalších desetiletích.

V době nesvobody: Již v roce 1940 se začalo na ministerstvu zemědělství připravovat sjednocení všech organizací chovu hospodářského zvířectva do jediné organizace Svazu chovatelů hospodářského zvířectva, do něhož měl být zapojen i chov včel. Stalo se tak na základě vládního nařízení č. 294/1942 Sb. o organizaci zemědělství a lesnictví v Čechách a na Moravě, opatřením ministra zemědělství a lesnictví ze 4. května 1943. K 31. červenci zaniká jako samostatná právnická osoba Svaz zemských ústředí včelařských spolků v Praze, zemské ústředí pro Čechy a zemské ústředí pro Moravu. Je nutno dodat, že se funkcionáři těmto záměrům čile bránili a plány okupační správy nebyly zcela naplněny.

K dnešku: Po druhé světové válce- v období poválečné obnovy národního hospodářství-zůstávala v platnosti některá legislativní opatření ministerstva zemědělství z předcházející doby. K opakovaným žádostem o obnovu zemských ústředí včelařských spolků nebyl dáván souhlas. Až v roce 1947 byly po mnoha žádostech schváleny stanovy Jednoty včelařů v Praze a na ustanovující valné hromadě 29. srpna téhož roku zvoleni funkcionáři. Zemské národní výbory v Praze, Brně a expozitura v Ostravě rovněž v roce 1947 schválily stanovy Zemských ústředí včelařů pro Čechy, Moravu a Slezsko jako orgánů Jednoty včelařů v Praze.

Tak byla dokončena výstavba nové organizace včelařství v českých zemích. Byly zachovány samostatné včelařské spolky s právem přijímat včelaře jako členy Jednoty včelařů, zůstala funkce místních důvěrníků, okresních důvěrníků, odborných referentů a zemská ústředí jako organizační a odborná zařízení pro správu a řízení včelařství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

V období 1952-1956 se hledaly vhodné organizační formy pro chovatelské organizace a tím i pro včelařství. Bylo rozhodnuto vytvořit jednotnou včelařskou organizaci pro celý stát dle ustanovení zákona o dobrovolných organizacích č. 68/1951 Sb. V roce 1957 byl uspořádán ustanovující sjezd celostátní včelařské organizace-Československého svazu včelařů. Základní pojetí funkcí spolků zůstalo zachováno a struktura svazu přizpůsobována správním strukturám státu. I nadále působili místní důvěrníci, okresní důvěrníci, krajské pobočky. V roce

1961 byly vytvořeny okresní včelařské výbory, které měly umožnit lepší styk s orgány veřejné správy a roku 1965 byly zrušeny výbory krajské.

V souvislosti s federativním uspořádáním Československé socialistické republiky byly ustaveny Český svaz včelařů(ČSV) a Slovenský zväz včelárov (SZV). Ustavující sjezd ČSV se konal ve dnech 24.-25. dubna 1971.

Změny, ke kterým došlo v Československu po roce 1989, se přirozeně promítly i v organizaci včelařství v tehdejší ČSFR. Význam zastřešujícího Čs. svazu včelařů slábl a řešení každodenních problémů se rychle přenášelo na půdu republikových organizací. Již 22. června 1990 se podle nového zákona o sdružování č. 83/1990 Sb. nechává Český svaz včelařů zaregistrovat na Ministerstvu vnitra České republiky pod č.j. VSP/1-1463/90-R.

V současnosti je nejdůležitější organizační jednotkou svazu „Základní organizace“, ve kterých jsou sdruženi jednotliví členové dle místní příslušnosti. Bezprostřední styk mezi organizací a členy zajišťují včelařští důvěrníci, kteří jsou voleni členy ZO. K dalšímu stupni náleží okresní orgány ČSV, k těm nejdůležitějším okresní výbor a předsednictvo OV. Tyto orgány řídí a koordinují včelařskou činnost v okrese, jednají s orgány veřejné správy. Mezi ústřední orgány ČSV patří především: sjezd, ústřední výbor, předsednictvo ÚV. Sjezd je nejvyšším orgánem svazu a svolává ho ústřední výbor vždy jednou za pět let. Další možností je svolání mimořádného sjezdu.

Shrnutí: Vznik včelařských spolků ve druhé polovině 19. stol. a jejich působení před 1. sv. válkou nelze při hodnocení vývoje včelařství pominout. Význam včelařských spolků spočíval především v umožňování vzájemných kontaktů mezi včelaři, v přirozené výměně názorů a zkušeností při řešení odborných problémů, v rozsáhlé osvětové činnosti, jež by bez existence včelařských spolků byla téměř nemožná anebo mimořádně obtížná.

Uskutečněno bylo tisíce přednášek a besed ve včelínech, velké množství včelařských výstav-samostatných včelařských, ale i uspořádaných společně s dalšími zemědělskými obory. Včelařské spolky podnítily vznik a do značné míry se i podílely na vydávání včelařských časopisů a odborné literatury. Jejich

podíl byl nezanedbatelný i v oblasti společenské. Už sama struktura členstva včelařských spolků přispívala k prohlubování demokratičnosti společnosti a ke kontaktům mezi různými skupinami obyvatelstva.

Již v medařských sdružení byla snaha soustředit všechny včelaře v jednotné organizaci, aby se tak co nejlépe zajistilo rozšiřování a zvelebování včelařství. Koncem 19. století a ještě před 1. světovou válkou to byl úkol dosti obtížný. Ani dnes nejsou všichni chovatelé včel členy ČSV, přestože dnes má svaz více než 50 000 registrovaných členů, což je 98% všech včelařů v naší republice,⁹ Česká republika tak patří mezi státy s nejvyšší organizovaností chovatelů včel na světě.

Hlavní cíle sdružování včelařů v místních, oblastních, zemských či celostátních organizacích zůstávaly v podstatě stále stejné: zvelebování včelařství, hájení zájmů chovatelů a vytváření lepších podmínek pro chov včel. K úkolům ČSV patří péče o růst odborné a společenské úrovně členů, získávání zájmu mládeže o chov včel, úkol to dnes nezbytný, ba životně nutný, spolupráce se zákonodárny a výkonnými orgány státními orgány, vládními institucemi a nevládními organizacemi za účelem zajišťování legislativních kroků a dalších aktivit vedoucích k podpoře tohoto nenahraditelného oboru lidské činnosti, zvláště když již „praotec Čech“ viděl zemi mlékem a srdím oplývající.

⁹ Webové strany ČSV, www.vcelarstvi.cz

6. Veřejné právo

Do této kapitoly řadím:

- Předpisy na obranu včel při používání přípravků na ochranu rostlin a chemických přípravků ve volné přírodě
- Předpisy o veterinární péči v chovu včel
- Plemenářský zákon
- Kapitulu o ekologickém zemědělství

Úvod

Včelařství a jeho výkon patří zcela zjevně do lidské prvovýroby, vztahů zemědělských. Dalo by se říci, že i tato oblast lidské činnosti může být na první pohled právem nedotčena. Ale i při samotném chovu včel se aplikují právní normy. Zjednodušeně řečeno, chov a let včely medonosné (*Apis mellifera*) zakládá právní vztahy mezi celou řadou často různorodých subjektů s různorodými zájmy.

Historický exkurz

Bývalé Československo patřilo mezi první země, které legislativně upravily ochranu včel při použití přípravků na ochranu rostlin. První právní úprava ochrany včel spadá již do roku 1957, kdy tehdejší Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství vydalo pro způsob ošetřování rostlin chemickými prostředky vyhlášku č. 79/1957 Sb. Další vyhláška, tentokrát již Ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství č.37/1963 Sb. byla komplexní právní úpravou. Byla vydána na základě § 26ods. 1 zákona č. 188/1950 Sb. o zdokonalení rostlinné výroby a § 38ods. 2 zákona č. 11/1955 Sb. o vodním hospodářství. Uvedené zákony obsahovaly pouze rámcová ustanovení o ochraně zdraví lidí a zvířat při hubení škůdců rostlin přípravky na ochranu rostlin. Vyhláška v § 19 zrušuje vyhlášku č.79/1957 Sb. a § 20 určuje, že předpis nabývá účinnosti dnem vyhlášení, tj. 15.5. 1963. Právní předpis to byl jistě dobrý, vždyť jen s dvěmi drobnými novelami byl účinný až do 13.2.1997, kdy byl zrušen § 14 vyhlášky Ministerstva zemědělství ČR, č. 40/1997 Sb. vydané

na základě § 45ods. 4 nově vydaného zákona č. 147/1996 o rostlinolékařské péči, který nabyl účinnosti 1.1. 1997. Dle § 15 této vyhlášky nabývá předpis účinnosti dnem vyhlášení, tj. 13.2. 1997. Tato vyhláška však vydržela v účinnosti 5 let, byla již 26.2. 2002 zrušena novou vyhláškou Ministerstva zemědělství č.90/2002 Sb.

Dne 31.5. 2004 nabyly účinnosti nový zákon o rostlinolékařské péči č.326/2004 Sb. a vyhláška 327/2004 Sb.o ochraně včel, zvěře a ryb, které derogovaly úpravu přijatou v letech 1996 a 2002.

Co se týče veterinární úpravy, již tzv. listiny medařských práv obsahují ustanovení, které můžeme považovat za průkopníky veterinární úpravy na území ČR.

Oderská listina z 2. pol. 16. století ukládá hlásit nález nákazy hniloby plodu. Dle tohoto ustanovení se později řídili následující vydavatelé medařských práv na území Moravy, a to především po třicetileté válce(1618-1648). Medaři měli povinnost včas hlásit hnilobu včelího plodu svému fojtovi. Ten včely prohlédl za účasti nákazy znalých osob, zničil je nebo učinil opatření. Nejstarší řád, oderský, měl ustanovení zakopávat mrtvé psy, na něž prý usedají včely a roznášejí „zhnilinu“.¹⁰

Od vydání tereziánských patentů až do roku 1909 byl chov včel zcela bez zdravotní ochrany. V tomto roce nabyl účinnosti zákon o veterinární péči, který zajišťoval ochranu včel před nákazami včelího plodu.

Po 2. světové válce je přijato nařízení vlády č. 99/1952 Sb.(veterinární řád). V § 18ods.2 toto nařízení určuje,že k surovinám živočišného původu patří med a vosk. Co je podstatnější, v § 13ods. 3 nařízení uvádí, že veterinární ochranné opatření musí být provedeno, jsou-li zjištěny tyto nákazy včel: roztočová nákaza, mor a hniloba včelího plodu. I dnes patří stále tyto nákazy k těm nejnebezpečnějším a dosud nebyly plně potlačeny. Nařízení je celkem stručné, obsahuje 26 paragrafů a účinnosti nabylo 1.1. 1953.

Dne 1. října 1961 nabyl účinnosti zákon č. 66/1961 Sb.(o veterinární péči), který deroguje v § 19ods.2 veterinární řád. Zákon je též stručný, obsahuje

¹⁰ Beránek V., Když plásky tekly medem, 1.vydání, Praha, 2003, str. 45

dokonce jen 20 paragrafů. O včelách a včelařství se nezmiňuje, úpravu těchto témat § 18 nechává na předpisech, které vydávalo k provádění ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství po dohodě s ministerstvem zdravotnictví a jinými zúčastněnými ústředními úřady. Z pohledu včelaře nejvýznamnější byla směrnice federálního ministerstva zemědělství a výživy čj. 015-194/1980 ze dne 22.2. 1980(registrována v částce 11/1980 Sb.)¹¹ Upravovala přesuny včelstev tzv. kočování. Zajímavostí bylo, že zakazovala přesun včelstev a včelích matek z ČSR do SSR a obráceně, rovněž i dovoz včelstev, matek a oddělků z ciziny.

Dne 1.ledna 1988 nabyl účinnosti zákon o veterinární péči č.87/1987 Sb. Zákon se výslovně o včelách a včelařství nezmiňuje. Avšak § 35 zmocňuje Federální ministerstvo zemědělství a výživy k vydání obecně závazných právních předpisů v celé řadě veterinárních otázek.

Ochrana rostlin a obrana včel

Zájmy chovatelů včel a zájmy zemědělců, lesníků či sadařů se mohou shodovat, ale mohou se i rozcházet. Naprosto nejzřetelněji se odlišný pohled na věc projevuje při chemické ochraně rostlin, kde neexistuje-li vyvažující právní norma a účinně reagující orgány veřejné moci, spolužití ve vzájemné koexistenci se může změnit v hloupou a nikomu neprospívající konfrontaci.

Platný stav

S přistoupením České republiky k Evropské unii musela ČR harmonizovat svůj právní řád s právem Evropských společenství. Dosavadní platné předpisy na úseku rostlinolékařství respektovaly více poměry a tradice uplatňované v České republice, a ne zcela se shodovaly po věcné stránce s právem ES. Proto musela být přijata nová úprava, která vstoupila v účinnost až 31.5. 2004, a to dle § 97 zákona č. 326/2004 Sb. dnem vyhlášení, což je celkem neobvyklé. Zákon transponuje Směrnici Rady 2000/20/ES, ze dne 8. května o ochranných opatřeních proti zavlékání organismů škodlivým rostlinám nebo rostlinným produktům do

¹¹ Autorem nenalezeno, odkaz na § 36ods. 1 bod 5 zákona č. 87/1987 Sb.

Unie a proti jejich rozšiřování na území Unie, a Směrnici 91/414/EHS z 15. července, o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Jak již bylo uvedeno výše, pozitivní právo dnes tvoří zákon č.326/2004 Sb. a vyhláška č. 327/2004 Sb. Základními úkoly rostlinolékařské péče jsou ochrana proti zavlékání a šíření organismů škodlivých kulturním rostlinám, monitoring škodlivých organismů a omezování škod jimi způsobených a úprava podmínek uvádění přípravků na ochranu rostlin do oběhu.

Zákon č. 326/2004 Sb. rostlinolékařské péči

Tento rozsáhlý lex generalis je pro oblast včelařství důležitý v § 51, který se přímo dotýká práv a povinností souvisejících s ochranou včel při používání přípravků, k tématu se vztahují také § 49, 50. § 49 upravuje zacházení s přípravky na ochranu rostlin.

Přípravky nesmějí být používány v rozporu s podmínkami stanovenými v rozhodnutí o registraci a údaji, jimiž jsou označeny. To znamená, že při jejich aplikaci nesmějí být překročeny nejvyšší dávky, ani nesmějí být zkráceny bezpečnostní lhůty uvedené v návodu k použití, nesmí být postupováno v rozporu s pokyny k ochraně zdraví lidí, zvířat, vod, včel, uvedenými v návodu k použití, jakož i s požadavky stanovenými vyhláškou, nesmějí být poškozeny rostliny na pozemcích mimo pozemek, na němž se provádí aplikace. Povinnost správného postupu při zacházení s přípravky se vztahuje nejen na osoby, které podnikají, ale na všechny, které přípravky používají nejen v zemědělství, lesním hospodářství, ale i na zahrádkách a v domácnostech.¹² Fyzické osobě lze uložit pokutu do výše 40 000 Kč a právnické osobě až do výše 1 mil. Kč za porušení ustanovení o používání přípravků podle § 49. Pokutu ukládá rostlinolékařská správa.¹³ Podle § 50 o použití přípravku vysoce toxického musí být včas požádáno. Povolení vydává příslušná rostlinolékařská správa.

¹² Machová Jarmila, Včelařství 9/2004, strana II

¹³ § 78ods. 3,7,9 zákona č. 326/2004 Sb.

V § 51 je upravena nejen ochrana včel, ale i zvíře, vodních organismů a dalších organismů při používání přípravků.

Fyzická nebo právnická osoba, která při podnikání používá přípravky ve venkovním prostředí (dále jen „ošetřovatel porostů“), nesmí aplikovat přípravky, jež jsou podle rozhodnutí o registraci označené jako nebezpečné nebo zvláště nebezpečné pro včely, pokud nemá k dispozici informace o umístění stanovišť včelstev v dosahu alespoň **5 km** od hranice pozemku, na němž má být aplikace provedena, a o směrech hromadného letu včel, získané od obecního úřadu, a v dalších případech stanovených prováděcím právním předpisem; toto ustanovení se vztahuje i na aplikaci jiných přípravků a látek, jejichž použití je pro včely nebezpečné za okolností stanovených prováděcím právním předpisem (dále jen „použití nebezpečné pro včely“).

Vlastník pozemku nebo jiná oprávněná osoba, která využívá pozemek v rámci podnikání (dále jen „uživatel pozemku“) a hodlá na něm používat přípravky, je povinna s dostatečným předstihem před aplikací přípravků uvedených v § 51ods.1 projednat opatření k ochraně včel s chovatelem včel, jejichž stanoviště včelstev je v dosahu do **5 km** od hranic pozemku, na němž má být aplikace provedena (dále jen „chovatelé včel dotčení“) a s místně příslušným obecním úřadem; jménem chovatelů včel může jednat jejich zástupce, nebo - pokud jde o sdružení chovatelů včel - osoba oprávněná jednat za toto sdružení. Uživatelé pozemků a dotčení chovatelé včel jsou při tomto jednání povinni přijmout společná opatření k ochraně včel odpovídající místním poměrům, zejména se zřetelem ke stanovišti včelstev ve vztahu k porostům navštěvovaným včelami, způsobu informování o směrech hromadného letu včel a době aplikace přípravků pro včely nebezpečných a zvláště nebezpečných.

Pro zabezpečení ochrany včel jsou chovatelé včel povinni oznámit **místně příslušnému obecnímu úřadu** údaje týkající se stanovišť včelstev a hromadného letu včel. Obecní úřad poskytne na vyžádání tyto údaje ošetřovatelům porostů a uživatelům pozemků.

Letecká aplikace přípravků zvláště nebezpečných pro včely se zakazuje. Letecká aplikace jiných přípravků a látek, které účinkují na hmyz, musí být

ošetřovatelem porostu nebo jinou osobou určenou uživatelem pozemku oznámena písemně obecnímu úřadu, v jehož správním obvodu má být provedena, a to nejpozději **48** hodin před začátkem jejího provedení. Obecní úřad vyhlásí počátek letecké aplikace přípravků způsobem v místě obvyklým.

Zjistí-li chovatel včel, že došlo k úhynu včel, oznámí to neprodleně příslušnému orgánu Státní veterinární správy. Příslušný orgán Státní veterinární správy v součinnosti s rostlinolékařskou správou provede místní šetření – zjistí okolnosti úhynu včel, zejména zda byl ošetřený porost kvetoucí, zjistí rozsah škod; má-li pochybnosti o příčině úhynu v souvislosti s použitím přípravku, zajistí odběr vzorků, jejich vyšetření odborným ústavem a informování chovatele včel o výsledku tohoto vyšetření. Záznam o výsledku místního šetření a výsledek vyšetření vzorků poskytne též rostlinolékařské správě a chovatelům včel. Je-li hlavní důkazní prostředek-protokol z místa šetření a jeho závěry nepřesné, nedostatečné nebo úplně chybí, pak se náhrada škody dá jen těžko vymoci.

Prováděcí právní předpis¹⁴ stanoví další případy a okolnosti, kdy je nutná ochrana včel, náležitosti oznámení o stanovištích včelstev a hromadném letu včel a další podrobnosti k ochraně včel při použití přípravků.

Oproti minulé právní úpravě došlo ke změně zejména v komunikaci ošetřovatele porostu a chovatelů včel. Je na **ošetřovateli**, aby před provedením postřiku látkou pro včely nebezpečnou nebo zvláště nebezpečnou si zjistil stanoviště včelstev v okruhu **5 km**, majitele těchto včelstev kontaktoval a společně s nimi přijal společná opatření k ochraně včel.

Vyhláška č. 327/2004 Sb. o ochraně včel, zvěře, vodních organismů

Tato vyhláška Ministerstva zemědělství ČR byla vydána na základě a v mezích zákona č. 326/2004 Sb. dle § 88ods. 1 písm. d), k provedení § 51ods. 6 a 10 zákona.

¹⁴ Vyhláška č. 327/2004 Sb.

Tato vyhláška stanoví

a) podrobnosti k ochraně včel, zvěře, vodních organismů a některých dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin (dále jen „přípravky“),

b) způsob odběru vzorků za účelem vyšetření příčiny úhynu včel, zvěře a ryb v důsledku použití přípravků (dále jen „způsob odběru vzorků“).

Vyhláška upravuje pojmy, kterých užívá (např. co se rozumí porostem, porostem navštěvovaným včelami, mimokvětním nektarem apod.). Dále rozděluje přípravky na přípravky pro včely zvláště nebezpečné a přípravky pro včely nebezpečné a další podrobnosti a opatření k ochraně včel.

Přípravek pro včely nebezpečný (§ 3ods. 2) nesmí být použit v době, kdy včely létají na porost navštěvovaný včelami, včetně kvetoucích stromů a keřů a při výskytu medovice a mimokvětního nektaru, nesmí být aplikován letecky, pokud to není z důvodu výskytu škodlivých organismů nezbytné a nelze použít jiný přípravek pro včely neškodný, pokud není zabezpečeno, že nebudou zasažena stanoviště včelstev nebo dráhy hromadného letu včel a pokud nebyli předem o této aplikaci informováni chovatelé včel, kteří mohou být použitím přípravku poškozeni, popřípadě nebyla s nimi dohodnuta zvláštní opatření k ochraně včel. Přípravky pro včely nebezpečné lze aplikovat jen po **ukončení denního letu včel, a to nejpozději do 23. hodiny příslušného dne.**

Přípravek pro včely zvláště nebezpečný (§ 3ods. 1) nesmí být aplikován na porost navštěvovaný včelami, včetně stromů a keřů, jež kvetou nebo se na nich vyskytuje medovice a mimokvětní nektar, a nesmí být aplikován letecky.

Přípravky pro včely zvláště nebezpečné a nebezpečné mohou být použity jen na **nekvetoucí porost** a je-li zabezpečeno, že přípravek nebude zanesen na porost navštěvovaný včelami.

Přípravek zvláště nebezpečný pro včely, který může být použit nejpozději určitý počet dnů před kvetením stromů nebo keřů a porostů, nesmí být aplikován ve lhůtě kratší než odpovídá tomuto počtu dní.

Povinnosti chovatele včel - chovatel včel má každoročně do konce února povinnost hlásit místně příslušnému obecnímu úřadu umístění trvalých stanovišť

včelstev. Nové umístění stanovišť, včetně kočovných, oznamuje písemně místně příslušnému obecnímu úřadu nejpozději pět dnů před jejich přemístěním. Pokud je nové umístění mimo zastavěnou část obce, připojí chovatel včel jednoduchý plánec. Stanoviště včelstev, pokud není umístěno v zastavěné části obce, se označí umístěním žlutého rovnostranného trojúhelníku o délce 1 m v horizontální poloze. Neprodleně po vyhlášení začátku leteckého ošetřování oznámí chovatel místně příslušnému obecnímu úřadu dráhu hromadného letu včel za snůškou.

Vyhlášení letecké aplikace - počátek letecké aplikace přípravku vyhlašuje obecní úřad bez zbytečného odkladu po obdržení oznámení, a to způsobem dohodnutým s chovatelem, který umožňuje co nejrychlejší jejich informování.

Způsob odběru vzorků-k vyšetření příčiny úhynu včel se odebírá vzorek uhynulých včel, v počtu nejméně 500 ks¹⁵, a vzorek ošetřeného porostu o hmotnosti nejméně 200 gramů. Vzorky musejí být označeny a zabaleny v prodyšném pevném obalu a nejpozději do 72 hodin po ošetření porostu doručeny odbornému ústavu k provedení analýzy.

Judikatura: Rozsudek 11 Co 382/94-131 Krajského soudu v Praze o náhradu škody, o do Rozsudku okresního soudu v Příbrami, ze dne 25.1. 1994, č.j. 7C 108/92-93

V této soudní při zažalovalo 6 včelařů Státní statek v D. a Agrodružstvo B. o náhradu škody, která jim byla způsobena naprosto nevhodně provedeným chemickým postřikem rostlin. Z výpovědi svědka V.K. vyplynulo, že od poloviny června 1990 se vyskytlo velké množství mšic a bylo vyčkáváno vhodného počasí k provedení postřiku. Postřik byl proveden 2.7.1990 letecky od 10:00 do 15:00 a pilot neměl v mapách zakresleny stanoviště včelstev. Postřik byl prováděn v době, kdy síla větru odpovídala normě. Ze znaleckého posudku znalce Josefa Havlíčka z oboru zemědělství, včelařství vyplývá, že postřik byl uskutečněn v době květenství lípy, nevhodným prostředkem Metation E 50 a

¹⁵ Je zajímavé, že vyhlášky č. 37/1963 Sb. v § 10, 40/1997 Sb. v § 13, 90/2002 Sb. v §20 shodně určují, že se odebírá vzorek o hmotnosti 60gramů uhynulých včel, tj. asi **500** kusů včel.

v době, kdy jsou včelstva nejsilnější. Postřik měl být proveden v časných ranních hodinách, nejpozději do 7:00, kdy včely nelétají. Při aplikaci mělo být použito přípravku Pirimor, který je neškodný a nikoliv Metation E 50, který je pro včely jedovatý.

Odvolací soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že je dána odpovědnost žalovaného Státního statku v D. a Agrodružstva B. za škodu žalobcům úhynem včelstev. Podle ustanovení § 9 vyhl. č. 37/1963 Sb. je povinnost opatřit si údaje u příslušného orgánu o umístění včelstev před každým hubením. Celkem žalobci vysoudili částku 17 505,60 Kč. Dle názoru autora této práce je tato částka dosti symbolická a rozhodně nevystihuje námahu a náročnost při obnově uhynulých včelstev.

Veterinární péče

Platný stav

Dne 30. 7. 1999 vyšel ve Sbírce zákonů zákon č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon¹⁶). Nahradil dosud platnou právní úpravu¹⁷ na jednom z rozhodujících úseků ochrany zdraví zvířat a lidí i ochrany životního prostředí.

Veterinární zákon upravuje komplexně a přehledně právní vztahy, které vznikají v souvislosti s uplatňováním zásad, podmínek a požadavků veterinární péče ve všech rozhodujících oblastech-tj. zdraví zvířat a jeho ochrana, zdravotní nezávadnost živočišných produktů, dovoz, vývoz a tranzit zvířat, živočišných produktů a krmiv, veterinární asanace. Cílem veterinární péče je v konečném efektu ochrana zdraví lidí před nemocemi přenosnými ze zvířat na člověka a před nemocemi z potravin.

V roce 2003 byla na základě § 78 vet. zákona v souvislosti s přípravou vstupu ČR do EU vydána řada vyhlášek ministerstva zemědělství, které inkorporují evropské právo. Byly zrušeny dosavadní prováděcí vyhlášky č. 286/1999 Sb. a

¹⁶ Dle § 83 nabývá zákon účinnosti šedesátým dnem po dni vyhlášení

¹⁷ Zákon č. 87/1987 Sb. o veterinární péči; zákon č. 108/1987 Sb. o působnosti orgánů veterinární péče ČR, ve znění pozdějších předpisů

č.287/1999 Sb. Následovala legislativní „smršť“, jejímž výsledkem jsou prováděcí předpisy obsažené v částkách 98, 100, 102, 125 Sb. z roku 2003. Např. částka 125 Sb. čítá 12 vyhlášek ministerstva zemědělství. Pro oblast včelařství jsou důležité vyhlášky č. 296/2003 Sb. o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování zvířat a č. 299/2003 Sb. o opatření pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosným na člověka, a to v § 131-§ 142.

V zákoně se nově objevují definice pojmů¹⁸, s kterými zákon pracuje. Tyto definice pojmů nejen odpovídají dosavadnímu používání a výkladu, ale také tomu, jak jsou tyto pojmy interpretovány a aplikovány ve směrnících a jiných dokumentech Evropských společenství. Pro včelařství je důležité, že včela je řazena mezi **hospodářská** zvířata¹⁹, stejně tak podle povahy věci i plemeno včel. Zahrnutí včel mezi hospodářská zvířata znamená, že práva a povinnosti vyplývající ze zákona o veterinární péči se vztahují i na včelaře(chovatele včel), ať už zájmových chovů nebo podnikatelských aktivit v této oblasti. Med a včelí vosk jsou živočišným produktem, surovinou živočišného původu. Tyto pojmy jsou v podstatě shodně formulovány i v dalších zákonech upravujících oblasti právních vztahů blízké veterinárním předpisům(např. zákon o potravinách).

Ochrana zdraví zvířat

Je zřejmé, že významný vliv na zdraví zvířat má jednak prostředí a podmínky chovu a jednak preventivní opatření, stanovená a prováděná k předcházení a vzniku nebezpečných nákaz. Z těchto hlavních aspektů jsou formulovány veterinární požadavky na chov zvířat a povinnosti chovatelů, rozdělené na povinnosti všech chovatelů, na povinnosti chovatelů hospodářských zvířat a povinnosti těch chovatelů hospodářských zvířat²⁰, kteří jsou podnikateli.²¹ Chovatel je **povinen** chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, které vyžadují jejich biologické potřeby, sledovat zdravotní stav zvířat, bránit vzniku a šíření nákaz a poskytovat součinnost a pomoc při provádění očkování či léčení

¹⁸ § 3 vet. zákona

¹⁹ § 3ods.1 písm. c)

²⁰ §5ods.2 vet. zákona

²¹ Viz. § 2ods.2 zákona č. 513/1991 Sb.(Obchodní zákoník)

zvířat. Chovatel hospodářských zvířat je **povinen** umožnit provádění veterinární kontroly zdraví, dědičnosti zdraví a hygieny plemnitby, zabezpečit pravidelné čištění, dezinfekci, deratizaci a dezinfekci prostorů a zařízení, kde jsou chována hospodářská zvířata, používat k napájení zvířat vodu, která neohrožuje zdravotní stav zvířat či ke krmení zvířat aplikovat jen zdravotně nezávadná krmiva.

Pokud fyzická osoba nesplní nebo poruší povinnost stanovenou v § 4, § 5ods.1 písm. a) až d), dopustí se přestupku, za který lze uložit blokovou pokutu do výše 5 000 Kč či 10 000 Kč v řízení o přestupcích.²² Právnícké osobě a podnikající fyzické osobě se může uložit sankce za správní delikt až do výše 300 000Kč. Povinnosti těchto osob jsou zákonem rozšířeny, upravuje je § 72ods.1 písm. a). Tyto správní delikty projednává dle správního řádu v prvním stupni krajská veterinární správa, v jejímž obvodu ke spáchání deliktu došlo.²³ Odvolacími orgány jsou Krajský úřad příslušného kraje a SVS.²⁴ Právnícká a fyzická podnikající osoba za správní delikt neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila.

Právo a nemoci včel

a) varroáza včel

V posledních letech jsou hlášeny z mnoha zemí zvýšené ztráty včelstev z důvodu varroázy. Ztráta včelstev se dávají do souvislosti s globálním oteplováním, v jehož důsledku dochází k přemnožení parazitů a škůdců. V roce 2007 došlo v některých oblastech²⁵ ČR k mimořádně velkým úhynům včelstev. Varroáza je parazitické onemocnění včelího plodu i dospělých včel, které vyvolává. Do Česka pronikl původce nákazy, roztoč *Varroa destructor*, z Asie přes Balkánský poloostrov koncem 70. let. Léčba nákazy je nutná každoročně, protože roztoč nemá ve zdejších klimatickém pásmu přirozeného nepřítele.

²² Postup dle zákona č. 200/1990 Sb. (Přestupkový zákon)

²³ § 74 vet. zákona

²⁴ § 178ods. 2 Správního řádu(500/2004Sb.), § 48ods.1 písm. d) vet.zákona

²⁵ Např. Olomoucký kraj, Plzeňský kraj, Středočeský kraj

Každý podzim probíhá preventivní opatření proti varroáze spočívající v diagnostickém ošetření a následném vyšetření včelstev. Pramenem tohoto postupu je veterinární zákon, vyhláška min. zemědělství č. 299/2003 Sb., metodický návod k prevenci a tlumení varroázy včel č. 3/2001 ze dne 28.2. 2000 SVS ČR, jehož příloha je každoročně přizpůsobena a upravena požadující situaci. Dále je důležitý právní předpis krajské veterinární správy o mimořádných veterinárních opatřeních (dále jen MVO) vydaný na základě § 76 ods. 3 vet. zákona, vyžaduje-li to situace.

V této sezóně je situace taková, že se v období od 10. října do 31. prosince 2008 nařídilo trojí ošetření všech včelstev přípravkem Varidol. Ošetření se provede komisionálně fumigací nebo aerosolem. Ve včelstvech nesmí být při druhém a třetím ošetření zavíčkovaný včelí plod. Pokud je v době druhého a třetího ošetření – např. při teplém počasí – zavíčkovaný plod, odstraní se vyřezáním nebo rozdrásáním tak, aby přítomní roztoči byli zpřístupněni účinným látkám při fumigaci či aerosolovém ošetření. Doporučené intervaly mezi ošetřeními jsou 14 – 21 dní. Poslední ošetření nesmí být provedeno dříve než 20. listopadu. Poslední ošetření je vhodné provést aerosolem přípravkem M-1AER a to i začátkem prosince, kdy jsou včelstva bez plodu. Při použití acetonu lze aerosol aplikovat do teploty - 5 °C. Toto ošetření je důležité k zabránění tvorby rezistence. U všech včelstev musí chovatelé do 30.09.2008 vložit na dna úlů podložky, které celé dno pokryjí. Podložky se vždy po ukončení diagnostického odběru spadu nebo po ukončení léčby (ošetření) řádně ometou, očistí a vrátí zpět na dno úlu. Po posledním ošetření v tomto období musí být podložky řádně očištěny až po uplynutí 7 dnů. Poslední ošetření a odběr měli se musí časově sladit tak, aby mezi vymetením podložky po posledním ošetření a odběrem měli byla přestávka nejméně 30 dní.²⁶

V případě, že se zjistí škodlivé vzorky, vydá místně příslušná krajská veterinární správa nařízení o mimořádném veterinárním opatření.²⁷ Dle § 10 ods. 2 vet. zákona (příloha č. 2) je varroáza včel považována za nákazu

²⁶ Metodický pokyn SVS (Státní veterinární správa), nařízení jednotlivých KVS (Krajská vet. správa)

²⁷ Ve smyslu § 47 ods. 1 písm. b) nařizuje “), podle § 49 ods. 1 písm. c), § 54 odst. 1 ods. 2 písm. a) a ods. 3 a § 76 ods. 3 veterinárního zákona (166/1999 Sb.)

nebezpečnou. Dle § 54ods.1,2 písm. a) jsou přijata ochranná a zdolávací opatření. Jejich cílem je ochrana chovů včel na území kraje. Ohnisko nákazy se stává to včelstvo, ve kterém jsou nalezeny více **než 3 kusy** roztoče. V okruhu 5 km od stanoviště včelstva se zřizuje ochranné pásmo. Jarní léčebné ošetření včelstev se omezuje jen na nezbytné případy. Chemické ošetření včelstev mimo stanovené období nelze provádět až do ukončení sběru medu s výjimkou ošetření včelstev kyselinou mravenčí. Jak tedy vyplívá, každoroční podzimní část je obligatorní, zatímco jarní část fakultativní. Nákaza se považuje za zdolanou, jestliže se v ohnisku nákazy nevyskytne ve dvou po sobě následujících vyšetřeních zimní měli a spadu roztoč a v období mezi těmito 2 vyšetřeními se ani jinak nezjistí onemocnění nákazou.

b) mor a hniloba včelího plodu

Mor a hniloba včelího plodu (americká a evropská hniloba včelího plodu) je podle § 10ods.2 (přílohy 2) vet. zákona nebezpečná nákaza. Právní úpravu představuje veterinární zákon (dále jen VZ), vyhláška č. 299/2003 Sb.²⁸, metodický pokyn SVS ČR č. 2/2007 ze dne 10.4. 2007. a nařízení KVS vydané dle § 76ods.3 vet. zákona (MVO).

Každý včelař je povinen odevzdat osobně či prostřednictvím ZO ČSV směsný vzorek vzorek měli místně příslušné KVS a to zpravidla do poloviny února každoročně. Následuje vyšetření vzorku a to na nákazy ad. a) a b). Tímto způsobem se nejlépe diagnostikují tyto nebezpečné nákazy, ale existují i jiné postupy. Český právní řád dbá, a to i v boji proti varroáze včel, na preventivní opatření. Těch je povícero²⁹, za zmínku stojí likvidace rojů **neznámého** původu a divoce žijících včel, stejně tak zajištění prázdných úlů před neznámými včelstvy. Autorovi práce se zdá toto ustanovení kruté vzhledem k biodiverzitě přírody a krajiny, ale na druhé straně včelaře chápe, následky moru jsou i pro ně ničivé.

Je-li podezření na výskyt či byl-li potvrzen výskyt moru včelího plodu nebo hrozí-li nebezpečí jeho šíření, nařídí KVS mimořádná veterinární opatření ke

²⁸ § 138 n. vyhlášky

²⁹ § 138ods.2 vyhlášky č. 299/2003 Sb.

zvolání této nákazy dle § 54ods. 2 písm. a) vet.zákona. MVO je platné na území **celého** kraje, kde je zjištěn, byť i jediný, vzorek moru. Jsou-li mor či hniloba včelího plodu potvrzeny, je vymezeno ochranné pásmo v okruhu 5 km od ohniska nákazy. Ohniskem nákazy může být určeno v MVO i celé katastrální území určité obce !!! KVS nařídí a obec provede likvidaci všech včelstev a hořlavého materiálu (s výjimkou včelínu a kočovných vozů) v **ohnisku nákazy**, tj. úly a veškerý spalitelný včelařská materiál. Likvidace se provede komisionálně a pořídí se zápis. Po jejím ukončení se provede dezinfekce půdy pod a před výletem z úlů, dezinfekce stabilních včelínů, kočovných vozů a kovového materiálu. Veškeré včelí produkty jako med, vosk, propolis, pyl a mateří kašička, pocházející z ohniska, se neškodně odstraňují v souladu s vyhláškou č.295/2003 Sb. V ochranném pásmu dochází k neprodlenému vyšetření včelstev. Med pocházející od včelstev z ochranného pásma může být uváděn do oběhu jen po bakteriologickém vyšetření směsného vzorku ze stanoviště včelstev na původce nákazy. Nakládání s ostatními včelími produkty nepodléhá žádnému omezení. Nákaza se prohlásí za zdanou, jestliže během pozorovací doby 1 roku nedojde v ochranném pásmu k onemocnění touto nákazou nebo podezření z ní. Toto se děje vydáním zrušovacího MVO dotyčnou KVS.

Přemísťování včelstev-tzv. kočování

Pojmem „přesun včel“ se již zabývaly oba patenty Marie Terezie, které tento institut nově upravovaly. Kočovní včelaři platili majitelům pozemků za každý úl 2 krejcary, byli však osvobozeni od nejrůznějších „mýt“ této doby. Kočovní včelařství má nezastupitelný význam v zemědělství a též v péči o přírodu a krajinu. Umožňuje opylení hospodářské plochy v oblastech, v nichž je momentálně nedostatek místních včelstev. Při přesunu je nutnost(jak jinak) dodržovat veterinární, dopravní a bezpečnostní předpisy.

K nejdůležitějším vet. normám upravující přesun včel patří prováděcí vyhlášky min. zemědělství č. 296/2003 Sb. a č.299/2003 Sb. K nakládání, překládání a vykládání zvířat lze používat jen taková zařízení, při jejichž použití nedochází k

poškození zdraví zvířat a není jim způsobována bolest nebo utrpení. Přepravovaná zvířata nesmí být vystavena nepřiměřeným otřesům a nárazům.

Dle § 6ods. 1 písm.a) VZ potřebuje chovatel veterinární osvědčení k přemístění včelstev. Toto osvědčení vydává zpravidla pracovník Inspektorátu KVS, což je detašované pracoviště krajských vet.správ. Základem rozhodnutí je opět směsný vzorek. Tento vzorek může obsahovat důkazy o nakažení včel varroázou či hnilobou plodu. V případě varroázy je povoleno kočování se včelstvy do oblasti o stejné nálezové situaci, přičemž za horší nálezovou situaci se považují oblasti s potvrzeným výskytem rezistentních roztočů. Včelstva musí být řádně vyšetřena a ošetřena a ve směsném vzorku měli nesmí být v průměru více než 3 roztoči na včelstvo. Jsou-li tato včelstva vezena do jiného kraje, je třeba předchozí souhlas dotyčné KVS. Vznikne-li podezření na výskyt hniloby plodu, je zakázáno přemísťovat nejen včelstva, ale i med a ostatní včelí produkty. V případě potvrzení této nákazy je zakázáno v ochranném pásmu včely přesunovat, vyvézt či do pásma dovézt.

Jsou-li včely přemísťovány trvale (prodej, darování, trvalý přesun stanoviště), mohou být přesunuty do oblasti se stejnou nebo horší nálezovou situací. Včely musí být řádně ošetřovány, jde-li o přesun do jiného kraje, je třeba předchozí souhlas tamní KVS.

Dle zákona o správních poplatcích³⁰ jsou chovatelé včel osvobozeni od poplatků za vydání osvědčení k přemístění včel.

Jestliže včelař jako fyzická osoba poruší nebo nesplní povinnost vyplývající z mimořádných veterinárních opatření, hrozí mu pokuta za přestupek až do výše 50 000Kč.³¹

Plemenářství

Dne 1. ledna 2001 nabyt účinnosti zákon č.154/2000 Sb. o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon-PZ). Na rozdíl od starých úprav je do zákona poprvé

³⁰ Položka 70 zák. č. 634/2004 Sb.

³¹ § 71 VT

zahrnuto šlechtění a plemenitba ryb a včel. Účelem zákona je stanovit podmínky a pravidla pro šlechtění a plemenitbu vyjmenovaných hospodářských zvířat a zákon je nástrojem pro zvelebování populací těchto zvířat a zachování jejich genetické rozmanitosti. Zákon je prováděn vyhláškami Mze č. 448/2006 Sb., č. 370/2006 Sb. a č. 136/2004 Sb. Zákon upravuje dvě oblasti, které je třeba rozlišovat:

- šlechtění a plemenitbu skotu, buvolů, koní, oslů, prasat, ovcí, koz, drůbeže, plemenných ryb a včel („vyjmenovaná hospodářská zvířata“)
- označování a evidence hospodářských zvířat

Šlechtění včel

Šlechtěním hospodářských zvířat se rozumí záměrné využívání a zlepšování genofondu těchto zvířat. Šlechtění je vysoce odborná činnost, na které závisí stav a kvalita hospodářské živočišné populace dané země. Tak je šlechtění svěřeno různým organizacím, nad kterými stát vykonává kontrolu zpravidla již samotným rozhodnutím o jejich uznání. K těmto organizacím patří v současné době uznaná chovatelská sdružení, chovatelské podniky a šlechtitelské chovy. Výkon různých činností, které jsou součástí šlechtění, vykonávají osoby oprávněné za tímto účelem Ministerstvem zemědělství ČR (dále jen „Mze“).

Mze 4. dubna 2001 uznalo Český svaz včelařů uznaným chovatelským sdružením pro chov včely kraňské. Dále bylo rozhodnutím Mze ze dne 25. června 2001 ČSV uděleno oprávnění k provádění kontroly užitkovosti, výkonnostních zkoušek, výkonnostních testů a posuzování včely kraňské. Těmito správními rozhodnutími Mze uznalo v oblasti chovu včel chovný cíl, šlechtitelský program, vedení plemenářské evidence a výkon odborných činností, jako je hodnocení včel v chovech při jejich uznávání za šlechtitelské.³² Šlechtitelské chovy uznává Mze na základě žádosti chovatele, doporučení uznaného chovatelského sdružení a vyjádření příslušné KVS o

³² v ustanovení § 5 zák. č. 154/2000 Sb.

zdravotním stavu chovu. Již zrušená vyhláška č.471/2000 Sb.³³ upravovala v § 19 hodnocení z hlediska šlechtitelské činnosti včel. Hodnotila se např. užitkovost, doprovodné vlastnosti, odolnost proti nemocím. Dle autora bylo toto speciální ustanovení zrušeno bez náhrady a nahrazuje ho obecné ustanovení § 4 PZ šlechtitelská činnost a šlechtitelská opatření.

Plemenitba a plemenářská evidence včel

Plemenitba hospodářských zvířat je cílené rozmnožování hospodářských zvířat přirozenou plemenitbou, inseminací, přenosem embryí a dalšími biotechnickými metodami. Pro přirozenou i umělou plemenitbu platí, že k ní lze použít pouze plemeníky zapsané ve speciální evidenci plemeníků (dále jen "ústřední registr plemeníků") nebo jejich sperma. Evidence matek pro hodnocení dědičnosti a užitkovosti se zajišťuje na rodokmenových kartách. Karta (rodokmen matky) obsahuje záznamy o 3 generacích předků, ve kterých jsou uvedeny v každé generaci evidenční číslo matky a evidenční číslo matky trubců, kterými byla matka osemeněna. Další fakultativní náležitosti karty jsou uvedeny v příloze č.4, části E vyhl. č. 488/2006 Sb.

Dle § 9 PZ se pro každé plemeno vyjmenovaných hospodářských zvířat, mimo drůbeže, plemenných ryb a včel, vede plemenná kniha. § 10 stanoví, že pro tyto kategorie se vede plemenářská evidence. **Plemenářskou evidenci** včel vede uznané chovatelské sdružení-ČSV- ve spolupráci s Výzkumným ústavem včelařským v Dole u Libčic. Pro každé plemeno včel se vede jediná plemenářská evidence. Dle § 10ods. 3 PZ stanoví prováděcí vyhláška č. 448/2006 Sb. v příloze č. 5, části B požadavky na obsah řádů plemenářských evidencí. Řád plemenářské evidence včel popisuje strukturu dokumentace v plemenném chovu včel, základní dokumenty, postupy a formuláře, doporučené postupy a formuláře. Matky šlechtitelských chovů se označují značkami, přilepenými na hrud', s čísly od 1 do 99. Značky jsou barevně rozlišeny podle tabulky uvedené na konci práce pod číslem 1.

³³ Nahrazena vyhl. č. 488/2006 Sb. o provedení některých ustanovení plemenářského zákona, s účinností od 1.10. 2006

V ustanovení § 11 PZ upravuje ustanovení potvrzení o původu plemenných zvířat a odkazuje na § 18 vyhl. č. 448/2006 Sb. U včel se vydává potvrzení o původu „matky“, jehož obsah je upraven v § 18ods. 7 vyhl. Obsahuje např. číslo matky, číslo trubce, datum kladení, název chovu, stupeň chovu.

Označování

Označování zvířat upravuje v ČR PZ a vyhláška Mze č. 136/2004 Sb. o podrobnostech označování zvířat a jejich evidenci. Dle § 22ods. 1 PZ jsou chovatelé „označovaných zvířat“ povinni zajistit jejich označování identifikačními prostředky, způsobem a v termínech stanovených vyhláškou. Dle § 1ods.1 písm. c) PZ a § 1 písm. a) vyhl. včely, společně s rybami a drůbeží, **nepatří** do kategorie zvířat, u nichž má chovatel povinnost zajistit jejich označení.

Evidence

Evidenci zvířat upravuje v ČR PZ a vyhl. Mze č.136/2004 Sb. Povinnosti chovatelů zvířat se dají rozdělit na dvě oblasti:

- vedení stájového registru nebo registru zvířat na hospodářství
- vyhotovení a předání záznamů pověřené osobě

V ustanovení § 23ods. 1 písm. b) PZ spolu s prováděcím § 34 vyhl. stanoví chovatelům hosp. zvířat vést záznamy o vyjmenovaných hosp. zvířatech. Na chovatele včel se tato povinnost **nevztahuje**.

Dále § 23ods.1 písm. c) a d) PZ spolu s ustanoveními vyhlášky, které jsou jednotlivě upravena pro každý typ zvířete, vypočítávají povinnosti při předávání údajů pověřené osobě. Pro včelařství je to § 80n. vyhl. Hlášení o počtu včelstev a umístění stanovišť se předávají nejpozději do 15. září kalendářního roku na předtištěném formuláři, který chovateli poskytuje pověřená osoba prostřednictvím časopisu Včelařství. Touto osobou je ZO ČSV. Chovatelé včel předávají pověřené osobě údaje o počtu včelstev a umístění

jednotlivých stanovišť včelstev k 1. září kalendářního roku. Dále je veden v ČR registr chovatelů včel. Včelaři posílají tyto údaje Českomoravské společnosti chovatelů, a.s. Povinné údaje obsahuje § 82 vyhl. Registrační list obsahuje především číslo stanoviště, kód katastrálního území, počet včelstev k 1. 9. na jednotlivém stanovišti. Zde včelaři opět dostávají natištěné tiskopisy. Pověřená osoba zadá tyto údaje, mimo zjištěných nesprávných údajů, poskytované evidovanými osobami do informačního systému ústřední evidence ve lhůtě 60 pracovních dní od data doručení. Chovatelé, kteří již včely nechovají, vrátí obdržený formulář s poznámkou „nevčelařím“.

Dozor a sankce

Dozorovým orgánem, který kontroluje dodržování povinností stanovených PZ a prováděcími vyhláškami je Česká plemenářská inspekce. Je orgánem státní správy a je podřízena Mze.

Pokuty pro fyzické osoby za přestupky se pohybují do výše 50 000Kč. Za správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob může být uložena pokuta až 2 mil. Kč.

Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství je u nás upraveno zákonem č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství s účinností 1.1. 2001, který je proveden vyhláškou Mze č. 16/2006 Sb. s účinností od 1.2. 2006. Dále je to nařízení Rady EHS č.2092/91 ze dne 24. června 1991 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahující označování. Ekologické zemědělství je zvláštní druh zemědělského hospodaření, které dbá na životní prostředí a jeho složky. Jsou stanovena omezení a zákazy používat určité látky a postupy, které znečišťují či jinak zatěžují životní prostředí. Ekologický podnikatel nesmí souběžně s produkcí bioproduktů produkovat stejné suroviny rostlinného nebo živočišného původu nebo jinou zemědělskou výrobou. Ekologický chovatel včel je definován v §

3ods. 1 písm. f) zákona jako osoba, která není ekologickým podnikatelem ve smyslu § 3ods. 1 písm. d) zákona, chová včely v ekologickém zemědělství a je registrován na Ministerstvu zemědělství ČR v souladu se zákonem.³⁴

Podmínky pro ekologický chov včel jsou uvedeny v příloze č. 1 bod C nařízení Rady č. 2092/91. Bod 6.3. b) části C přílohy č.1 stanoví, že pokud jsou použita za účelem preventivní léčby alopatická léčiva chemicky syntetizována, nelze med z těchto včelstev označit jako biomed dle § 22 zákona. Toto se týká varroázy včel, hniloba včelího plodu(mor) je zakázána léčit.³⁵ Podrobnosti jsou upraveny v příloze metodickém pokynu SVS ČR č. 3/2001 pro období do jara 2009. Do výskytu 3 roztočů včetně v průměru na včelstvo v rozboru zimní měli nemusí chovatel včely léčit. Dále má povinnost sledovat v období 15.7-15.9.2009 denní spad roztočů v týdenních intervalech. Je-li v zimě či v létě roztočů více jak 3, jsou včelstva ošetřována Formidolem s účinnou látkou kysl. mravenčí. Chovatel musí preventivně měnit ročně 1/3 plástů a ničit divoce žijící včely v okolí svých stanovišť. Chemické přípravky lze použít jen na základě nařízení KVS při zvýšeném počtu roztočů, z takto léčených včelstev nelze získaný med označit jako biomed.

Označování medu slovem „bio“ či grafickým znakem je pro ekologického podnikatele velmi důležitou záležitostí. Toto označení ukazuje na vyšší kvalitu potravin a zdravotní nezávadnost a je tak možnost prodat tyto výrobky za vyšší ceny. Aby mohly být produkty označeny „bio“, musí pro ně kontrolní orgán vydat osvědčení o původu bioproduktu. Osvědčení vydá na žádost pověřená osoba do 30 dnů od provedení kontroly a to nejméně na 1 kalendářní rok, nejdéle však na 15 měsíců, pokud včelař hospodařící v ekologickém zemědělství splnil požadavky tohoto zákona. Na řízení o vydání osvědčení a rozhodování o námitkách a stížnosti proti nevydání osvědčení se nepoužije správní řád. Dozor nad dodržováním zákona a předpisů ES vykonává ministerstvo zemědělství. Ministerstvo může na základě výsledků obchodní veřejné soutěže³⁶ uzavřít smlouvu s právnickou osobou nebo organizační

³⁴ V ustanovení § 6 zákona.

³⁵ § 138ods. 2 vyhl. 299/2003 Sb..

³⁶ § 281 n. Obchodního zákoníku

složkou státu, a tím delegovat na pověřenou osobu oprávnění vydávat osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu, provádět kontroly a další odborné úkony. Za klamavé údaje na výrobcích, které by chtěli participovat na ekologickém zemědělství, může ministerstvo uložit pokutu do výše 1 milion Kč.³⁷

Shrnutí: Tato kapitola, autorem nazvaná „veřejné právo“, legislativně upravuje ochranu vlastního života včel, práva a povinnosti chovatelů a orgánů státního dozoru. Vzniká množství právních vztahů, jejichž cílem je dosáhnout péče o zdraví a přežití zvířat, zdravotní nezávadnost živočišných výrobků, ochranu před nakažlivými nákazami a nemocí přenosných ze zvířat na člověka aj. Zásady vyplývající z těchto vztahů jsou prevence, ohlašování, informování. Jejich dodržováním se udržuje v chodu systém, jehož konečným důsledkem je ochrana spotřebitele. Nepsanou, zato velmi důležitou zásadou prosazující se v dnešní právní politice zemědělského práva Evropské unie je zásada „od vidlí po vidličku“.³⁸ Vyjadřuje tak tendenci EU kontrolovat průběh od chování zvířat, zpracování živočišných produktů po konečnou distribuci k spotřebiteli.

Trend v dávání přednosti produktům z ekologického zemědělství je znatelný v poslední době hlavně v západním světě. Úkolem zemědělství je především nasýtit lidstvo. Míra efektivity ek. zemědělství k zemědělství tradičnímu, používající chemické látky, je zřetelně nižší. Je tedy zřejmé, že pokud by obyvatelé jedné rozvinutější země z velké části přešli na bioprodukty, obyvatelé jiné země by jejich spotřebu museli dotovat, což by mělo za následek růst ceny potravin v regionu. Pokud by byl svět orientován „ekologicky“ a náhle by došlo k nečekanému rozšíření zemědělských nákaz, následky by byly nepředstavitelné. Proto by tato činnost měla být variantní, nikoliv náhradovou.

³⁷ § 33ods. 3-6 zákona

³⁸ Damohorský M., Smolek M.: Zemědělské právo, 1. vydání, IFEC, Praha 2001, str.58

7.Soukromé právo

Úvod

Chov včel není v našem právním řádu výslovně upraven. Je proto nutné použít normy zákona č. 40/1961 Sb. (Občanský zákoník-OZ) a podřadit je pod určitou situaci, kterou přináší život. V občanském právu jsou nejvíce využity normy práva věcného, závazkového, normy odpovědnosti za škodu. Dále do této kapitoly řadím vztahy náhrady škody dle zvláštních zákonů. Tento institut má dle mého názoru společně s obč. právem to, že se neuplatňuje paternalistický přístup orgánů veřejné správy, ale subjekt je povinen činit vlastní dispoziční úkony ve stanovených lhůtách, aby se domohl náhrady škody za znehodnocená včelstva a příslušenství.

Instituty občanského práva

Občanské právo jakožto obecné právo soukromé je vymezeno svým předmětem. Tento předmět je odvoditelný z občanského zákoníku. OZ předmět své úpravy definuje v § 1ods. 2: „ Občanský zákoník upravuje majetkové vztahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, jakož i ...“ Ustanovení § 2ods. 2 obsahuje důležité omezení majetkových a osobních vztahů, které jsou předmětem obč. práva. Jedná se jen o ty vztahy, **v nichž mají účastníci rovné postavení**, tedy o vztahy tržní. Předmětem je tak např. úplatná dispozice s majetkem, nikoliv placení daní či pokuty uložené správním úřadem.³⁹

Právo věcné

Pojem věcných práv (iura in rem) vznikl abstrakcí společných znaků různých subjektivních občanských práv, jejichž předmětem je věc hmotná. Pojem věcných práv vznikl na historickém základě práva římského, svým původem však není římskoprávní, ale byl vytvořen pozdější naukou v době recepcie římského práva. Existuje shoda na třech definičních znacích , jímž se odlišují

³⁹M. Knappová a kol., Občanské právo hmotné 1,3. vydání, Aspi, Praha 2002, str.52.

od jiných subjektivních práv, zejména od práv závazkových. Tyto tři základní znaky spočívají v tom, že věcná práva jsou:

1. **právy absolutními**, tj. působící vůči všem (erga omnes), odpovídá jim povinnost jiného subjektu nerušit oprávněného ve výkonu jeho práva k věci. Tím dochází na straně oprávněného subjektu bezprostředně k uspokojování jeho potřeb.
2. **povinnost odpovídající věcným právům** spočívá především v nekonání (non facere) něčeho, tj. v opomenutí nějakého chování vlastního či ve strpění nějakého chování někoho jiného
3. **předmětem** věcného práva je hmotná věc

Dle § 123 OZ je vlastník v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním. Výkon vlastnického práva se může uskutečnit jak konáním, tak nekonáním. Dlouhou dobu bylo přijímáno dogma o svobodě vlastnické, tj. o svobodě vlastnického práva, vyjadřované tím, že vlastník může vykonávat své právo podle libosti. Po zkušenostech lidstva ve 20. stol. se od této víry ustupovalo a přistupovalo se k vlastnickému právu z hlediska jeho funkce ve společnosti. Zobrazení těchto myšlenek nalezneme v českém právním řádu v Čl.11 ods. 3 Listiny (ústavní zákon č.2/1993 Sb.). Je zde vyjádřeno, že vlastnictví zavazuje.⁴⁰ Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Vlastnictví jako právní institut tak nespočívá jen v právu jednoho a povinnosti ostatních ho v jeho právu nerušit, nýbrž že i vlastník sám má z důvodu svého vlastnictví určité povinnosti vznikající mu přímo ze zákona. Alespoň některá právní omezení tak vyplývají přímo z pojmu vlastnictví.

Termín „sousedská práva“ nenajdeme v nadpisech ani v textu ustanovení platného OZ. Najdeme jej však v odborných publikacích a komentářích k OZ. Je to pojem vžitý a obecně srozumitelný, což je oprávnění jej používat. Základem sousedských vztahů jsou vztahy mezi vlastníky. Sousedské vztahy představují

⁴⁰ Německá právní zásada, poprvé použita v tzv. Výmarské ústavě 1919.

dlouhodobý bezprostřední vztah lidí různých představ o tom, jak má tento vztah vypadat. V platném právu je stanoven v § 127ods. 1 OZ, který je zčásti občanskoprávním provedením čl. 11ods. 3 Listiny. Ustanovení § 127ods. 1 ve své úvodní větě stanoví, že vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Jak je patrné, nejde o jakékoli běžné obtěžování či ohrožování výkonu jeho práv, nýbrž ohrožování či obtěžování musí být **podstatné**. Ze zmíněné zákonné formulace zákazu imisí v § 127ods. 1 vyplývá, že ač tento zákaz původně vyplývá se sousedských práv, platí nejen ve vztahu k bezprostředním sousedům a nejen ve vztahu k jiným vlastníkům, ale ve vztahu ke každému, kdo může být výše uvedeným a podobným vlastnickým chováním obtěžován nebo ohrožován ve výkonu svých práv, tzn. i vlastník vzdálenějšího pozemku či nájemce věci (není rozhodné, zda je soused fyzickou nebo právnickou osobou).

Ustanovení § 127ods. 1 tedy znamená pro včelaře povinnost zdržet se všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Vnikání včel se posuzuje jako imise. To znamená, že při řešení sousedských sporů týkajících se včel nelze použít části ustanovení tohoto paragrafu, tj. že vlastník věci nesmí nechat vnikat chovná zvířata na sousedící pozemek. Včela je vysoce užitečný hmyz, který v pohybu nelze omezit. Řazena mezi hospodářská zvířata je jen pro účely veterinárních a plemenářských předpisů.

Na rozdíl od právní historie dnes neexistuje zvláštní **rojové** právo. Řešení tedy nalezneme v OZ. Přílet roje na pozemek souseda, i když opakovaný, se nedá podřadit pod obtěžování nad míru přiměřenou poměrům a ani nejde o vážné ohrožení práv souseda, u něhož se roj usadil. Pokud jde o vlastnictví roje, považuje se roj za přírůstek, a tudíž za vlastnictví vlastníka včelstva, z něhož roj pochází. Vlastník roje je tak povinen se o roj co nejrychleji postarat, aby jeho věc dlouho neobtěžovala souseda. Je také povinen nahradit škodu, kterou při snímání roje způsobí. Vlastník nemovitosti, kde se roj usadil, se musí zdržet všeho, co by roji uškodilo a čím by ohrozil výkon

vlastníkových práv. Roje se nesmí zmocnit a je povinen poskytnout vlastníkovu nezbytnou součinnost. Jinak se vystavuje nebezpečí, že bude muset nahradit škodu, která na včelách vznikne.

Prostředky ochrany sousedských práv

V systému právní ochrany poskytované vlastnickému právu platným právním řádem jako celkem zaujímá zvlášť významné místo ochrana poskytovaná občanským právem a občanskoprávními předpisy. § 124 OZ stanoví, že všem vlastníkům je poskytována stejná ochrana a § 126ods. 1, jenž upravuje vlastníkovu ochranu proti tomu, kdo do jeho práva neoprávněně zasahuje. Tyto prostředky jsou:

- dohoda mezi sousedy
- svépomoc
- ochrana poskytovaná správními orgány
- ochrana poskytovaná v soudním řízení

Pokud nedojde k dohodě, pak chovatelé včel vystupují ve sporech jako strana žalovaná. Výjimkou by bylo, kdyby souseď rušil včelstva např. kouřem, zápachem, hlukem.

Dohoda

Dle mého názoru nejdůležitějším prvkem ochrany sousedských vztahů je především smírné jednání mezi sousedy, které mohou vyústit v dohodu nebo v uznání oprávněnosti stanoviska druhého. K takovému smíru může dojít i za účasti funkcionářů ČSV. Jako je nutná tolerance souseďů vůči včelaři, tak i včelař by měl projevovat tím, že bude se včelstvy pracovat v době, kdy nejsou podrážděná či kdy se souseď rekreuje atd.

Svépomoc

OZ v § 6 poskytuje možnost tomu, komu hrozí bezprostředně neoprávněný zásah do práva, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit. Zákon takovéto jednání připouští dosti výjimečně, a to tehdy,

jsou-li splněny všechny v § 6 obsažené podmínky. Takovéto jednání ve včelařství by bylo *velmi* řídkým jevem.

Správní řízení

Ochrana vlastnictví jako ochrana pokojného stavu před zřejmým zásahem, poskytována příslušným orgánem státní správy je upravena v § 5 OZ. Správní orgány a orgány obce jsou sporné věci „nejblíže“ a jejich zásah by měl přijít bezprostředně nebo ve velmi krátké době. Orgány jednají na návrh toho, kdo se cítí poškozen a postupují dle správního řádu.⁴¹ Zpravidla se provede ohledání místa samého za účasti včelařského odborníka (nemusí to být znalec). Ve výroku rozhodnutí buď zakáže zásah do pokojného stavu nebo uloží opatření k odstranění závadného stavu či obojí zkombinuje nebo konstatuje, že pokojný stav nebyl narušen.

Ve vztahu k ochraně poskytované soudem má ochrana vlastnictví poskytovaná orgánem veřejné správy charakter pouze ochrany předběžné. Jde o obnovu stavu, který existoval před narušením pokojného stavu. Každý z účastníků řízení se může současně nebo i následně domáhat ochrany soudní. Správní orgán se nezabývá, zda byl zásah do pokojného stavu v souladu s právem či nikoliv. Zjišťuje, zda byly splněny podmínky dané OZ. Správní orgán nemůže vydat rozhodnutí, jehož výkonem by vznikl nenapravitelný stav.

Soudní řízení

Soudní ochrana vlastnického práva jako subjektivního občanského práva má svůj obecný právní základ v § 4 OZ. Ustanovení stanoví, že proti tomu, kdo právo ohrozí nebo poruší, se lze domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem soud.⁴² Protože soud není odborníkem v oboru včelařství, stanoví usnesením soudního znalce z oboru. Znalec nejprve zkoumá místo samé, tj. stanoviště včelstev, zjišťuje jiná stanoviště včelstev, která se vykytují v okruhu doletu včel od

⁴¹ Zákon č. 500/2004 Sb.

⁴² Ve spojení s § 7ods. 1,2 OSŘ- zák. č. 99/1963 Sb.

pozemku žalobce, směr a intenzitu náletu včel apod. Je dobré provést tento průzkum na jaře a počátkem léta, kdy jsou včelstva nejaktivnější. Poté znalec zpracuje odpovědi na soudem mu položené otázky, na jejich základě soud rozhoduje, bere-li též v potaz výpovědi svědků a účastníků. Sousedské spory týkající se obtěžování včelami jsou časově náročné s ohledem na nutnost provedení znaleckého posudku.

Judikatura: K problematice včel a sousedských vztahů existuje též relativně bohatá judikatura. Zabývám se zde judikaturou „polistopadovou“, a to rozsudky 10 Co 742/95 a 19 Co 740/97. Obě **zamítnuté** žaloby jsou si velmi podobné, požadovalo se v nich uložení pozitivní povinnosti něco konat, tedy v posuzovaných případech zabránit průletu včel přes pozemky žalobce. Soudy správně dovodily, že žaloba opírající se o § 127ods. 1 OZ se může domáhat jen uložení povinnosti zdržet se (v petitu) přesně vymezeného rušení, přičemž musí jít o rušení nad míru přiměřenou poměrům, zákon tedy nesankcionuje imise, které nejsou podstatné, tj. běžné chování, která jsou sousedé si navzájem běžně trpět. Základem těchto rozsudků bylo stanovisko Nejvyššího soudu v R 3/1988 s.8,9. Včely jsou brané jako hmyz, nikoliv jako zvíře v § 127ods.1. Pokud se v sousedství nachází více včelařů, je velice obtížné včely vlastníků identifikovat. Tato skutečnost se musí odrazit i v hodnocení a výkladu pojmu „ nad míru přiměřenou poměrům“, který je nutno provádět objektivně(měl by zahrnovat hodnocení místních poměrů, intenzitu a stupeň rušení). Je také nutno přihlídnout např. k tomu, kde nemovitost leží(je rozdíl mezi městem a vesnicí, průmyslovým a zemědělským krajem apod.) a k jakému účelu je určena, nikoliv tedy k čemu ji vlastník fakticky užívá.

Často se v těchto sporech operuje s pojmem „*alergie na včelí bodnutí*“. Alergici jsou přesvědčeni, že chovatel včel v rámci jejich zdraví je povinen svá včelstva odstranit. Neuvědomují si však, že kdyby soud rozhodl jen na základě toho faktu, že žalobce je alergický na včelí bodnutí, aniž by objektivně zkoumal, zda dochází k nadměrnému obtěžování, dopustil by se krácením práv včelaře. Je třeba si zde důrazně připomenout § 124 OZ, který

říká, že všichni vlastníci mají stejná práva a povinnosti a poskytuje se jim stejná právní ochrana. Lidé alergičtí na včelí bodnutí obvykle po svém sousedu-včelaři požadují odstranění nebo likvidaci včelstev. Odstranění včel však jejich alergii nevyřeší. Soudy konstatují, že v lokalitách, kde je intenzita chovu včel vyšší, si musí žalobce své chování a způsob života uzpůsobit. Včela dolétne až do vzdálenosti 5 km. Alergik tak může být pobodán jinde než na své zahradě a také kteroukoliv jinou včelou než včelou svého souseda.

Právo závazkové

Judikát Rv II 10/1922 Nejvyššího soudu ČSR se zabývá rozdíly mezi smlouvou kupní a smlouvou o dílo v dnešní terminologii. Kuno K. si objednal u Františka W. sto úlů dle přesné míry. František W. nedodal zboží včas a tak vznikl soudní spor, ve kterém NS konstatoval, že „smlouva mezi stranami vzniklá není smlouvou kupní, nýbrž smlouvou o dílo. Rozhodující není okolnost, že ten, u něhož bylo dílo objednáno, dodal k němu i látku, nýbrž úmysl stran spočívající o zhotovení díla a o zvláště přesnou, řemeslnickou práci.“

Odpovědnost za škodu způsobenou včelstvy

Obecná odpovědnost za škodu je upravena v § 420 OZ. Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Tuto právní ochranu občanskoprávních osobních a majetkových vztahů zabezpečuje úprava preventivně výchovnou funkcí, zejména však reparační a satisfakční funkcí.

Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu jsou:

- a) porušení právní povinnosti
- b) škoda
- c) příčinná souvislost mezi a) a b)
- d) zavinění

Splnění těchto předpokladů má za následek vznik odpovědnostního právního vztahu k náhradě škody s jeho právy a povinnostmi jako zvláštního druhu

závazkového právního vztahu. První tři předpoklady jsou objektivní povahy, čtvrtý subjektivní povahy.

Zavinění je psychický stav škůdce k vlastnímu protiprávnímu jednání a ke škodě. Princip předpokládaného zavinění, který se uplatňuje v českém obč. právu, znamená, že poškozený musí v jednotlivém případě prokazovat porušení právní povinnosti, dále vznik a rozsah škody a že vzniklá škoda a její výše jsou s porušením právní povinnosti v příčinné souvislosti. Naopak škůdce prokazuje, že škodu v určité výši nezavinil nebo že mu nelze přičíst nevědomou nedbalost.

Ust. § 417ods. 1 stanoví, že ten, komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení. Toto ustanovení má zakročování povahu. V soudním řízení se také velmi často zjišťuje, zda-li se v okruhu 5 km nacházejí jiná stanoviště včelstev. Žalobce tak musí dokazovat žalovanému, že ho bodla „jeho“ včela, což je velmi obtížné, a dále to, že byla porušena právní povinnost.

Náhrada škody dle zvláštních zákonů

Toto pojednání řadím do této kapitoly, protože návrh včelaře o náhradu škody je jeho plným dispozičním právem vycházející z práva občanského. Jeho nárok může vyplývat ze zákona:

- č. 326/2004 Sb. o rostlinolékařské péči a prováděcích předpisů
- č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a prováděcích předpisů
- č. 115/2000 Sb. o náhradách škod způsobených vybranými chráněnými živočichy

Dle zákona č. 326/2004 Sb.

Iniciativa na vymožení škody je zcela na poškozeném včelaři. Je dobré si zjistit, zda úhyn nenastal i jiným včelařům v okolí postiženého stanoviště. Důkazní břemeno v případě náhrady škody je tíží poškozeného. Ten musí prokazovat, že škůdce porušil právní předpis a mezi porušením povinnosti a škodou je příčinná souvislost. Je **nutné** neprodleně kontaktovat příslušný

orgánu Státní veterinární správy, který v součinnosti s rostlinolékařskou správou provede místní šetření. Orgán SVS má možnost, nikoliv povinnost, odebrat vzorky uhynulých včel a porostu, v případech vzbuzujících pochybnosti o příčinách úhynu včel. O výsledcích šetření je orgán SVS povinen včelaře a rostlinolékařskou správu informovat. V případě porušení právních předpisů je s ošetřovatelem zahájeno veřejnoprávní řízení a nese veřejnoprávní odpovědnost za porušení § 78ods. 3 písm. c) bod 4, §78ods. 7 písm. c) bod 6 zákona. O detailech tohoto řízení pojednávám v kap. 4. Důležité tedy je, že výnos pokut je příjmem státního či obecního rozpočtu. Sám zákon v § 51ods. 7 říká, že tímto nejsou dotčena práva na uplatnění nároků na náhradu škody podle obecných právních předpisů. Pokud tedy nedojde s ošetřovatelem(-li) k domluvě, je pak nárok včelaře vymáhán soudní cestou.

Dle zákona č. 166/1999 Sb.

Veterinární zákon řeší problematiku zmírňování škod a náhrady nákladů vzniklých v souvislosti s nebezpečnými nákazami, a to jak z hlediska nároku náhrady těchto ztrát, popřípadě i odškodnění za utracená, uhynulá či poražená zvířata, tak i z hlediska podmínek vzniku tohoto nároku a jeho rozsahu. Zvláště důležitá je tato úprava při výskytu včelího moru a hniloby včelího plodu, kdy dochází k likvidaci včel, úlů a spalitelných pomůcek.

Náhrada škod a ztrát je upravena v § 67-70 zákona. Je třeba říci, že zatímco počet včelstev v ČR klesá, rozsah náhrady se zvyšuje. Dříve se poskytovala pouze fakultativní podpora při vzniku škody, tj. dle finanční situace rozpočtu okresu. Tento veterinární zákon již zakládá nárok chovatelů na odškodnění. Náhrada se poskytuje ve výši prokázaných účelně vynaložených nákladů a způsobených ztrát ze státního rozpočtu. Uhrazují se náklady na utracení včelstev, desinfekci, utracené včely, co je důležité- škody na zničeném včelařském vybavení, cestovní náhrady aj. Náhrada se však **neposkytne**, jestliže chovatel nesplnil povinnost uvědomit KVS o podezření z výskytu nebezpečné nákazy či nesplnil jinou závažnou povinnost uloženou mu

zákonem. Podotýkám, že takovému včelaři hrozí i trestněprávní sankce dle § 191 TZ. Žádost o poskytnutí náhrady nákladů a ztrát, vzniklých v souvislosti s nebezpečnou nákazou, se podává na ministerstvu zemědělství⁴³ a musí být podána do 6 týdnů ode dne utracení včel. Tato lhůta je lhůtou prekluzivní.

Dle zákona č. 115/2000 Sb.

Pro medvědy jsou včelí plásty lákanou pochoutkou. Při svém „hodování“ však nejen poškodí či zničí úly, ale i kočovné vozy a včelíny. Při této škodné události mají včelaři na základě zákona nárok na náhradu škody. Předchůdcem ustanovení dnešní úpravy byl zákon o myslivosti č. 23/1962 Sb. účinný od 1.3. 1962. § 34ods.3 odkazoval k prováděcí vyhlášce ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství č. 24/1962 Sb. s účinností 1.3.1962. Zde § 29 vyhl. stanovil, že škodu, kterou způsobil na včelstvech medvěd, hradí stát. Podmínky pro získání náhrady byly přísné, poškozený musel vyčíslený nárok uplatnit do 3 dnů ode dne, kdy škoda **vznikla**. Navíc poškozený musel dokazovat, že škody vznikla bez jeho zavinění.

Dnešní platné právo je obsaženo v zákoně č. 115/2000 Sb. s účinností 10. 5. 2000 a prováděcí vyhl. min.životního prostředí č. 360/2000 Sb. o výpočtu výše náhrady škody. V zákoně v § 3 jsou uvedena vybraná zvířata, která když způsobí škodu, a to nejen na včelách a včelařské výbavě⁴⁴, tak je škoda uhrazena. Nahrazuje se jen škoda prokazatelně způsobená na území České republiky a to případech, že živočich byl v době, kdy ke škodě došlo, živočichem vybraným. Výše náhrady škody se určí jako obvyklá cena, tj. cena, která by byla dosažena při prodeji obdobné věci. Poškozený musí vzniklou škodu ohlásit do 48 hodin od jejího zjištění místně příslušnému orgánu ochrany přírody. Ten provede šetření na místě a vyhotoví protokol, který slouží jako podklad krajskému úřadu či Mag. hl.m. Prahy při rozhodování. O poskytnutí náhrady škody poškozený požádá krajský úřad příslušný podle místa, kde ke škodě došlo, nebo Magistrát hlavního města

⁴³ V ustanovení § 14ods. 1 vyhl. č. 296/2003 Sb.

⁴⁴ V ustanovení § 2 zákona č. 115/2000 Sb.

Prahy, došlo-li ke škodě na území Prahy. Žádost musí být podána do 10 dnů ode dne, kdy se poškozený o škodě dozvěděl, nejpozději však do 6 měsíců ode dne, kdy s nejvyšší pravděpodobností škoda vznikla. Tyto lhůty jsou prekluzivní. Uzná-li úřad, že náhrada včelaři náleží, provede její výplatu do 4 měsíců ode dne, kdy žádost obdržel, a to způsobem, který poškozený v žádosti uvedl. Na postup orgánů podle tohoto zákona se nevztahuje správní řád.

Shrnutí: Základními zásadami této kapitoly jsou neminem leadere a vigilantibus iura. Kdo sám řádně nepečuje o svá práva a povinnosti, vzejdou mu jen těžkosti a nepříjemnosti. Soudnímu či správnímu řízení se sousedy je lepší se vždy vyhnout, ale je dobré znát rozsah svých oprávnění. Včelař by měl svoji činnost provozovat ohleduplně v souladu s § 3ods. 1 a § 415 OZ. Neuspějí-li v soudním řízení alergičtí lidé, jsou často rozzlobeni na svého včelařského souseda. Kdyby však trpěli pylovou alergií, též by nepožadovali vybetonování vedlejší zahrady. Je známo, že dlouhodobé soužití může vyústit jak v trvalé přátelství, tak i v hlubokou rozpornost. Jestliže si však lidé uvědomují zdroje možných antipatií, mohou zavčas vznik a jejich rozvoj paralyzovat. Je důležité si připomenout, že dle §127ods. 1 může soud stanovit pouze povinnost zdržet se takového chovu včel, při kterém by docházelo k nalétávání včel nad míru přiměřenou poměrům. Za připomenutí stojí, že přilétne-li roj na pozemek a není znám jeho majitel, který není v přiměřené době zjištěn, příslušníci Hasičského záchranného sboru ČR roj zlikvidují dle Bojového řádu jednotek požární ochrany, Metodický list č. 4, kapitola T na základě § 138ods. 2 písm. f) vyhl. č. 299/2003 Sb.

V případě vzniklé škody, kde postup včelaře nestanoví jen obecné zákony, je důležitá jeho aktivita a v případě zjištění nebezpečné nákazy(moru) i jeho součinnost. V době současné legislativy by včelař neměl ohrožovat sebe tím, že morovou nákazu tají. Riskuje nejen to, že za zlikvidovaná včelstva, úly a hořlavé pomůcky nedostane úhradu, možnost i trestního stíhání či že bude muset navíc uhradit náklady ochranných opatření, ale hlavně to, že se může

podílet na šíření nebezpečné nákazy na včelstva kolegů-včelařů, jímž by pak byla ničena jejich včelstva. Z praxe přicházejí názory, že lhůta 6 týdnů na podání návrhu na náhradu je příliš krátká.

V případě rostlinolékařské péče bych více uvítal spíše paternalistický přístup orgánů veřejné správy, např. na obecních úřadech, kde jsou evidována včelstva, tak tam mít dostupné kontakty na pracovníky dotčených orgánů. V těchto situacích je důležitý čas, a tak získá-li úřad informace, že v jeho obvodu hynou včely, měl by z vlastní iniciativy informovat včelaře i dotčené orgány. ČSV sice nabízí svým členům právní pomoc, ale než se peníze dostanou k včelaři, může uplynout více času. Proto si lze představit právní úpravu de lege ferenda, kde by byli peníze vypláceny přímo po zjištění otravy ze státního či jiného fondu a správce fondu by měl možnost regresivního postihu. Tvrzení, že včelař si může včely pojistit, vede pouze k zvyšování už tak vysokých nákladů a je spíše projevením neznalosti v oboru.

Úpravu v zákoně č. 115/2000 Sb. shledávám dobrou. Jejím cílem je napomoci k udržení biologické druhové rozmanitosti v ČR a to tak, že se pomocí vyplácení náhrad škody státem trochu zmírní odpor lidí vůči těmto chráněným obratlovcům. Hradí se skutečná a prokázaná škoda, výjimečně i ušlý zisk či škoda stanovená paušálně.

Závěrem je třeba dodat, že nelze-li se nároku dobrat pomocí zvláštních předpisů, je nutno použít obecné, tj. OZ a OSŘ. V § 106 OZ se stanoví, že právo na náhradu škody se promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za tři roky, a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, za deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla.

8. Trestní právo a včelařství

Úvod

Trestní právo hmotné je odvětvím práva, které chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní řízení ČR před trestnými činy taxativně vypočtenými v trestněprávních normách. Trestní právo hmotné se uplatňuje prostřednictvím trestního práva procesního, jehož normy upravují postup orgánů činných v trestním řízení. České trestní právo hmotné je upraveno v zákoně č. 140/1961 Sb.

Trestní právo sehrává, zejména pro svoji odstrašující funkci, stále větší úlohu při ochraně životního prostředí. V posledních letech se nejen zvyšuje četnost, ale zejména závažnost a nebezpečnost protiprávních činů proti životnímu prostředí, které nemohou být trestány na úrovni správního práva.

Skutkové podstaty použitelné pro trestání činů proti životnímu prostředí či jeho složkám v platném znění trestního zákona lze rozdělit do tří skupin, a to na skutkové podstaty:

- a) **obecné**(široce využitelné pro trestání činů proti zájmům na ochraně ŽP jako takového-„Ohrožení a poškození živ. prostředí“ dle § 181a a § 181b TZ)
- b) **zvláštní**(aplikovatelné jen pro určité dílčí problémy ve speciálních případech- např. „Pytláctví“- § 178a, „Týrání zvířat“-§203 TZ)
- c) **ostatní**(použitelné také ve prospěch ochrany živ.prostředí- např. „Poškozování cizí věci-§ 257, Zneužívání pravomoci veř. činitele-§ 158 TZ)

Nyní připojuji několik poznámek k stávajícím trestněprávním normám. **Ohrožení a poškození živ. prostředí(§ 181a, § 181b)**. Jde o blanketní skutkové podstaty odkazující na právní předpisy o ochraně živ. prostředí a hospodaření s přírodními zdroji. Základní je zde zák. č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, který vymezuje základní pojmy, zásady ochrany, povinnosti a definuje v § 10 ekologickou újmu. Objektem je zájem společnosti na ochraně živ. prostředí a jeho jednotlivých složek, resp. zájem

na zachování ekologické rovnováhy v přírodě. Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel buď úmyslně(§ 181a) nebo z nedbalosti(§ 181b):

1. znečistí nebo jiným způsobem poškodí živ. prostředí
2. poškození živ. prostředí zvýší
3. ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění

Tyto delikty jsou většinou páčány z nedbalosti, pokud zde bývá úmysl, pak se obtížně prokazuje. Mnohdy je velmi obtížné vyhledat a prokázat provinění konkrétní osobě, skrývající se v anonymitě velkých, mnohdy nadnárodních, právnických osob. České trestní právo však neupravuje zvlášť odpovědnost právnických osob a vedoucích pracovníků.⁴⁵

Co se týče včelařství, domnívám se, že v regionech, kde je míra zavčelení nízká⁴⁶,

a došlo by k masovému úhynu včelstev z důvodů porušením právních předpisů(např. použitím nebezpečného postřiku), by tak došlo k poškození „jiné složky životního prostředí“ . Včelstva nelze považovat za pouhá hospodářská zvířata, jejich činnost slouží k opylování, přenosu genofondu mezi rostlinami a vytváření ekologické rovnováhy. Jejich činnost může mít i přeshraniční význam, jak ukazuje dnešní nepřímá spolupráce na německo(saské)-české hranici. Pokud by toto bylo jednání úmyslné, došlo by k jednočinnému souběhu § 181a a § 257 TZ. Nebyly by opyleny zemědělské plodiny, lesy, mohlo by dojít ke snížení kvality ovzduší, nastala by tak nejen hmotná škoda, ale i ekologická újma. Škodu lze chápat jako majetkovou ztrátu na věci. Ekologická újma je nástroj veřejnoprávní, vyjadřuje závažnost poškození kvalitativně, neboť ji nelze vyčíslit. Jsou známy případy z praxe, kdy došlo ke značnému poškození životního prostředí a hmotná škoda byla nepatrná, ale ekologická újma byla hodnocena jako značná. Domnívám se, že ekologická újma je obligatorním znakem této skutkové podstaty.

⁴⁵ Na rozdíl od Francie či V. Británie

⁴⁶ Např. Krušnohorský

Pytláctví (§ 178) bylo zařazeno do trestního zákona v roce 1993 s novelou v roce 1998. Objektem je zájem na ochraně přírody, práva myslivosti, rybářského práva a cizího majetku- vlastnictví k uloveným rybám a zvěři. Objektivní stránka spočívá v neoprávněném lovení zvěře nebo ryb, ukrytí nebo převedení či přechování zvěře nebo ryb neoprávněně ulovených. Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl, pachatelem tohoto trest. činu může být každý. Nejrozšířenější formou neoprávněného lovu je lovení zvěře nebo ryb bez právního titulu, tj. povolenky k lovu či lovecký lístek. Co se rozumí zvěří, taxativně stanoví § 2 písm. c) a d).⁴⁷ Včely mezi zvěř řazeny nejsou, proto je tato norma nechrání.

V době zhruba kolem roku 2001 se rozšířil nový druh trestné činnosti, a to, že do úlů byla česnem přiložena látka, která vzbuzovala ve včelách agresivitu, včely do ní bodaly, a tak byl získáván včelí jed pro farmaceutické účely. Docházelo tak k úhynům včelstev. Dovedu si de lege ferenda představit, že kdyby alespoň včelstva v lese byla považována legislativně za zvěř- a propo, ve veterinárním a plemenářském zákoně jsou včely definovány jako hospodářská zvířata- dal by se použít § 178a ods. 2 písm. c) TZ o lovu hromadně účinným způsobem se sazbou 6měsíců až 5 let odnětí svobody⁴⁸ pro toho, kdo se takto obohacuje. Pro krádeže medu ze včelínů těsně před vytáčením bych využíval § 178a ods. 1, poněvadž med je přírůstkem včel. Je to, jako by někdo rybníkáři vylovil většinu ryb. To také není krádež dle § 247 TZ.

Poškození cizí věci (§ 257) Objektem je tu vlastnictví. Chráněna je nejen neporušitelnost věci, ale i její použitelnost. Předmětem útoku je cizí věc. Jednáním je zničení, poškození nebo učinění věci neupotřebitelnou. O trestný čin jde, je-li způsobena škoda nikoliv nepatrná.⁴⁹ Ušlý zisk zřejmě do této škody počítat nelze. Jinak se jedná o přešupek dle zákona č. 200/1990 Sb. Pachatel může být potrestán až na jeden rok odnětí svobody. Dle ods.2 písm.

⁴⁷ Zákon o myslivosti č. 449/2001 Sb.

⁴⁸ V úvahu přicházejí i jiné tresty dle TZ

⁴⁹ Dle § 89ods. 11 TZ škoda nejméně 5000Kč

c), je-li způsobena značná škoda, tj. alespoň 0.5 mil. Kč, je sazba 6 měsíců až 3 léta.

Proto se domnívám, že proti „zlodějům včelího jedu“ by se lépe dařil mnou změněný § 178a TZ. U včelstva je ceněna práce, nikoliv tabulkové hodnoty včelstev. Jinak se samozřejmě použije toto ustanovení, kdy vandalové napadnou majetek včelaře jako celek. Také se běžně použije § 247 v případě krádeží, i zde musí být škoda nejméně nikoliv nepatrná.

Šíření nakažlivé choroby (§ 191) Objektem je zájem na ochraně života a zdraví domácích nebo jiných hospodářsky důležitých zvířat. Objektivní stránky záleží v tom, že pachatel způsobí nebo zvýší zavlečení nebo rozšíření nakažlivé choroby. Jde o ohrožovací trestný čin. K trestnosti proto není potřeba, aby k zavlečení nebo rozšíření choroby skutečně došlo. Postačí, že je zde způsobeno bezprostředně hrozící nebezpečí. Společenská nebezpečnost je zvýšena, pokud pachatelovým jednáním k rozšíření takové choroby dojde. Pachatelem může být každý, po subjektivní stránce je trestná úmyslná i nedbalostní forma jednání. Blanketní ustanovení § 195 zmocňuje vládu, která v nařízení č. 114/1999 Sb. taxativně vypočítává nakažlivé choroby pro lidi, zvířata a rostliny. Pro včely jsou to hniloba a mor včelího plodu a varroáza.

De lege ferenda se domnívám, že slovo „choroba“ by se u zvířat a rostlin mělo změnit slovem „nákaza“, aby se dosáhlo transparentnosti s veter. zákonem. Znovu tak dodávám, že pachatelem může být i nepozorný či chamtivý včelař, který by neplnil nahlašovací povinnosti dle vet. zákona.

Shrnutí: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí se začala plnohodnotně rozvíjet v ČR až po listopadových událostech v roce 1989 v souvislosti s přijetím řady nových zákonů týkajících se práva životního prostředí.⁵⁰

Nebylo by od věci pro posílení významu a postavení ochrany životního prostředí vytvořit zvláštní hlavu zvláštní části TR, která by zahrnovala

⁵⁰ Stejskal V.: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany ŽP, 1. vydání, Vodňany, Praha 2002, str. 144

trestné činy proti životnímu prostředí, tak jak to existuje např. v německém trestním zákoně.

Vyčíslení ekologické újmy na životním prostředí je na rozdíl od vyčíslení majetkové škody velmi problematické, ne-li nemožné. Ekologická újma může působit nejen zjevně, ale i skrytě, nemusí být tedy v rámci vyšetřování trestného činu ihned zjištěna a rozpoznána. Problém je zde i s určením odpovědné osoby. Některé druhy ekologické újmy jsou nenapravitelné, např. vymizení živočišného druhu. Zde jsou náklady na kompenzaci vzniklé ztráty nevyčíslitelné. De lege ferenda je třeba uvažovat o zvýšení trestněprávní odpovědnosti vedoucích a řídicích pracovníků právnických osob, přičemž výčet těchto právnických osob by měl být vykládám extenzivně. Jen např. „statutární orgán právnické osoby“ či „manager společnosti“ by mohli být pachateli. Organizátorem, návodcem a pomocníkem by již mohla být každá způsobilá fyzická osoba.

9. Institucionální zajištění

- orgány státní správy
- dobrovolní a profesionální včelaři
- evropské a mezinárodní instituce

Orgány státní správy

Úvod

Z principu odpovědnosti státu za ochranu a stav živ. prostředí vyplívá povinnost vytvářet právní, ekonomické, ale též institucionální zajištění této ochrany. Všechny tři úseky státní moci jsou v otázkách ochrany ŽP angažovány a i za ně do jisté míry odpovídají. Zatímco moc soudní a zákonodárná nemají žádné specializované orgány pro ochranu životního prostředí, moc výkonná tyto orgány má. Významnou roli sehrává v posledních letech nově organizované správní soudnictví i obecné soudy na úseku trestněprávním a občanskoprávním(náhrada škody, sousedské právo). Je zřejmé, že úloha českých i mezinárodních soudů se bude zvyšovat. O kvalitní normotvorbě nemá snad cenu diskutovat. Dle čl. 67ods. 1 Ústavy je vláda vrcholným orgánem moci výkonné. Vláda má rozhodovací, normotvorné(čl. 78 Úst.) a kontrolní pravomoci a určuje politické vedení správy. Vlastní výkon státní správy pak provádí různé orgány veřejné správy na ústřední, regionální a místní úrovni.

Budu se nyní zabývat jen orgány, které jsou relevantní pro oblast včelařství.

Ministerstvo zemědělství.(Mze) Je ústředním orgánem státní správy ve věcech mj.

- rostlinolékařské péče
- veterinární péče
- ekologického zemědělství
- ochrana práv k novým plemenům zvířat

Ministerstvo dále řídí Státní rostlinolékařskou správu, Státní veterinární správu, Státní zemědělskou a potravinářskou inspekci, Českou plemenářskou

inspekci a ÚKZUS.⁵¹ Je odvolacím orgánem proti rozhodnutím vydaných těmito orgány dle správního řádu.

Ministerstvo vnitra. Registruje dle zák. č. 83/1990 sdružení, jímž je i ČSV

K správním úřadům s celostátní působností řízené ministerstvy patří:

Státní rostlinolékařská správa. Její oblastní odbory jsou činné v místním šetření v případě podezření, že za úhynem včel stojí nesprávné použití chemických látek při ošetřování rostlin, ukládá za porušení sankce

Státní veterinární správa. Orgán SVS provádí místní šetření při podezření z otravy včel postřikem na ochranu rostlin. Dále je odvolacím orgánem proti rozhodnutím KVS. Vypracovává a aktualizuje celostátní pohotovostní plány, koordinuje provádění povinných preventivních a diagnostických úkonů k předcházení vzniku a šíření nálezů a nemocí přenosných ze zvířat na člověka a k jejich zdolávání.

Krajská veterinární správa je podřízeným orgánem SVS. V ČR je celkem 14 KVS, které mají detašovaná územní pracoviště, Inspektoráty. KVS rozhoduje o nařízení, změně a ukončení mimořádných veterinárních opatření v obvodu své působnosti nebo jeho části, organizuje provádění povinných preventivních a diagnostických úkonů k předcházení vzniku a šíření nálezů a k jejich zdolávání, ukládá pokuty. Vydávají souhlas k převozu včel mimo území kraje.

Česká plemenářská inspekce. Je dozorovým orgánem, který kontroluje dodržování povinností stanovených zákonem o plemenářské práci a příslušnými prováděcími vyhláškami. Při zjištění nedodržení povinností může ukládat sankce.

Nepřímý vykonavatelé. Jsou to subjekty, na které byl zákonem nebo rozhodnutím vydané na základě zákona delegován ve vymezeném rozsahu výkon státní správy.

⁵¹ V § 15ods. 3 zák. č. 2/1969

Delegace může spočívat v přenesení nebo propůjčení výkonu státní správy s atributy, které s rozsahem delegace souvisejí.

Krajský úřad. Rozhoduje o poskytnutí náhrady za škodu způsobenou vybranými zvláště chráněnými živočichy.

Obecní úřad. Tento orgán zastává důležité postavení, patrně proto, že je včelaři nejbližší. Obecnímu úřadu se oznamuje písemně každoročně do konce února umístění trvalých stanovišť včelstev. Nové umístění stanovišť se oznamuje písemně obecnímu úřadu nejpozději pět dnů před jejich přemístěním. Dále je na OÚ projednáván chemický postřik majitelem pozemku. Na OÚ se také řeší „sousedské“ spory dle § 5 OZ.

Právnícká osoba nebo organizační složkou státu. Dle § 29ods. 1 zák. 242/2004 o ek. zemědělství Mze může na základě výsledků obchodní veřejné soutěže uzavřít smlouvu s právníckou osobou nebo organizační složkou státu, na základě níž je pověřená osoba oprávněna vydávat osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu, provádět kontroly a další odborné úkony.

Českomoravská společnost chovatelů, a.s. Této osobě se hlášení o počtu včelstev a umístění stanovišť se předávají nejpozději do 15. září kalendářního roku.

ČSV. Svaz je pověřen vedením plemenářské evidence včel, je též chovatelským sdružením včely kraňské. Podrobnosti stanoví chovatelský řád ČSV

Souhrn: Je nutné, aby instituce pomáhaly a plnily své úkoly, nikoliv aby vydávaly nesmyslná nařízení a ztěžovali již tak náročnou práci!

Dobrovolní a profesionální včelaři

Členství v ČSV je dobrovolné. Nikdo nesmí být ke členství ve svazu nucen. Ze svazu může každý svobodně vystoupit. Přesto je registrováno zhruba 50 000 členů, což činí 98% všech včelařů v ČR. Česká republika tak patří mezi státy s nejvyšší organizovaností chovatelů včel na světě. Ke členství ve Svazu je postačující věk 10 let, ke vstupu je třeba souhlas zákonného zástupce. K hlavním cílům Svazu patří péče o růst odborné a společenské úrovně členů, působit na výchovu a zapojování mládeže do včelařské činnosti, spolupráce se státními orgány aj. Především pro začínajícího včelaře jsou zkušenosti členů neocenitelné. Pro velkou část je a stále bude včelaření jako ušlechtilý koníček, který pomáhá hezky trávit volný čas či relaxovat při vysokém pracovním vypětí nebo jen naplňovat vztah k živé přírodě. Včelaři se sdružují proto, aby chránili své zájmy a také proto, aby si navzájem pomáhali. Každoročně je totiž mimo práce s jejich včelstvy čeká také boj proti včelím nemocem, který potřebuje důslednou administrativu a organizaci. Bez sdružení v organizaci by moc dlouho nevydrželi

Profesionálové

V roce 2005, tedy nedávno, byl založen Cech profesionálních včelařů ČSV o.s. Cech má právní subjektivitu. Členy Cechu mohou být pouze členové ČSV, členství v Cechu je dobrovolné. Členem cechu může být pouze včelař (fyzická nebo právnická osoba) zimující více než 150 včelstev a tato včelstva má řádně evidována na sekretariátu Ústředního výboru ČSV a u Českomoravské společnosti chovatelů. Členem cechu se může stát i začínající profesionální včelař, jenž se stará o více než 100 včelstev a přijme závazek, že do dvou let zvýší počet včelstev na hranici 150 včelstev. Slovo „profesionální“ zde nejde použít jako výraz „podnikat“ ve smyslu Obchodního zákoníku, jde o kvalitu a kvantitu odvedené práce. Většina členů Cechu má i jiný zdroj příjmů než včelařství, členů Cechu je kolem 80. Cílem činnosti je řešení potřeb profesionálních včelařů a dále zejména propagace a ochrana českého medu, zavádění poznatků vědy, techniky a výzkumu do včelařství, zkvalitnění chovu

včel, spolupráce při tlumení a likvidaci nemocí a nákaz včel a včelího plodu, využívání zdrojů snůšky, poskytování informací, poradenství, vzdělávání, výměna zkušeností, spolupráce cechu s ČSV a příslušnými státními orgány při tvorbě zásad dotační politiky ve včelařství.

Evropské a mezinárodní instituce

Úvod

Styky s včelaři cizích zemí mají starou tradici. Již v dávné minulosti byli naši včelaři zváni do západních zemí, kde učili včelařství. Pokusem o mezinárodní organizaci, jež by umožnila styk včelařů z různých zemí, byla Hospodářsko-včelařská společnost v Horní Lužici⁵², založená roku 1765 knězem Adamem Širachem(žil 1724-1773). Posláním společnosti bylo prohloubit znalosti chovu včel, provádět pokusy a pozorování včel. Jejimi členy byli včelaři z řady zemí, možná i proto její činnost brzy skončila. Do

poloviny 19. století převažovaly styky včelařů z Čech se svými protějšky ze střední a západní Evropy, později se představitelé českého včelařství přímo zúčastňovali mezinárodních včelařských shromáždění, spolupracovali se zahraničními včelařskými časopisy a vystavovali i na světových výstavách. V této době se uskutečnila řada rakouských a německých včelařských sjezdů, kde byli zástupci z Čech vítanými hosty a to až do přelomu století, kdy sílící nacionální vášně zamezily dalším stykům. V letech 1945-1989 se oficiální styky uskutečňovaly především se včelařskými organizacemi tzv. „východního bloku“. Dnes je ČSV členem mezinárodních organizací Apimondia a Apislavia.

Mezinárodní organizace:

Apimondia: Apimondia je světová federace včelařských svazů zabývajících se včelařstvím. Byla založena v roce 1949 v Amsterdamu. Apimondia je nástupce Mezinárodní včelařské organizace založené v roce 1895. Federace má sídlo v Římě. Jejím úkolem je napomáhat rozvoji světového včelařství. Nejvyšším orgánem je valné shromáždění pověřených zástupců

⁵² Dnes Spolková republika Sasko, součást SRN

členských svazů, které zasedá jednou za dva roky u příležitosti mezinárodního včelařského kongresu. Valné shromáždění volí výkonnou radu, která řídí činnost Apimondie mezi jednotlivými zasedání VS. Apimondia sdružuje 51 plnoprávných členů, dále přidružené a individuální členy. Z České republiky je plnoprávným členem Český svaz včelařů.

IBRA: Mezinárodní asociace pro výzkum včel. Nezisková světová organizace založená roku 1949 se věnuje především rešeršní a vydavatelská činnost

Evropské organizace:

Apislavia: Apislavia je federace evropských včelařských organizací a byla založena v roce 1910 v Sofii jako Všeslovanský včelařský svaz. Na existenci organizace měly významný vliv politické události. Její činnost byla přerušena nejen oběma světovými válkami, ale i situací vzniklou po druhé světové válce v Evropě. Apislavia byla obnovena v roce 1990 na svém osmém (obnovujícím) kongresu konaném v Polsku, kde byla činnost plně rozvinuta. Na tomto sjezdu byly schváleny nové stanovy a název Federace slovanských a podunajských včelařských organizací. Nynější název byl přijat v roce 1996 na jedenáctém kongresu v Moskvě. Sídlem federace je Bratislava. Úkolem Apislavie je napomáhat rozvoji včelařství v členských zemích. Federace sdružuje deset včelařských organizací a to z Bulharska, Běloruska, ČR, Makedonie, Polska, Slovenska, Srbska, Rumunska, Ruska a Turecka.

EPBA: Asociace evropských profesionálních včelařů. Organizace byla založena v roce 1999 a má členy z 10 států. Zde si vyměňují zkušenosti profesionální včelaři z Evropy.

EurBee: Evropská asociace pro výzkum včel. Založena v roce 2002 v Cardiffu. Členy jsou osoby činné ve včelařském výzkumu.

10. Právní úprava v zahraničí

Slovenská republika

Úvod: Na Slovensku není, podobně jako v ČR, včelařské právo kodifikováno, nýbrž jeho normy jsou obsaženy v celé řadě zvláštních zákonů. Věcná působnost těchto zákonů je téměř stejná jako v ČR (rostlinolékařství, veterinární péče, šlechtění a plemenářství, občanské právo), navíc i slovenský právní řád se musí přizpůsobit evropskému právu, podobně jako řád český, a tak určitou shodu zde nalzáme. Zajímavostí je, že se Slovenský svaz včelářů pokusil v letech 1996 a 2000 prosadit přijetí zákona o včelařství, k čemuž nakonec nedošlo. Zmíním i několik slov o institutu „všeobecné závazné nariadenia obce“.

Rostlinolékařství

V ČR je tato tematika soustředěna do zákona a prováděcí vyhlášky. V SR upravuje tuto oblast několik právních předpisů, a co je nejzajímavější, je zde stále účinná vyhláška č. 37/1963 Zb. ve znění pozdějších předpisů, která je i nadále velmi podstatná. Podle této vyhlášky včelař musí do 25.3. (v ČR do konce února) oznámit obecnímu úřadu (OÚ) trvalá stanoviště včelstev. Je dále třeba 10 dní (v ČR 5 dní) před přesunem oznámit kočovné stanoviště včelstev.

V případě úhynu včel je třeba toto ohlásit na OÚ (v ČR ne), v jehož obvodu k události došlo. Následuje komisionální šetření, jehož se zúčastňuje i zástupce OÚ, ošetřovatel porostu, včelař, zástupce včelařské organizace, případně i vlastník pozemku. O výsledku se sepíše záznam a odebere se vzorek cca. 500 mrtvolek včel o hmotnosti asi 60g. a vzorky ošetřovaného porostu. Dle autora je česká úprava flexibilnější a méně byrokratická, nevidí důvod v přítomnosti zástupce OÚ.

Veterinární péče

Vzhledem k vlivu evropského práva je slovenská úprava velmi podobná české. Rozdíl spatřuji k přístupu prevence a léčení varroázy, kde se provede u vzorku včelařů monitoring. Jsou-li vzorky pozitivní, tj. počet roztočů vyšší jak 3 kusy, provede se na daném území na podzim obligatorní léčení stejné jako v ČR.

Co se týče náhrady, jsou-li vypalována včelstva nakažená nebezpečnou nákazou⁵³, tak jsou zvýhodněni včelaři v ČR. Ti již od účinnosti nového vet. zákona mají nárok na plnou náhradu za zlikvidované vybavení. Slovenským včelařům toto náleží od 1.2. 2007 dle § 45 zák. č 39/2007 Zb. o veterinární starostlivosti, avšak jen tehdy, jsou-li včelstva nakažena morem včelího plodu. Jsou-li nakažena hnilobou včelího plodu, nepřísluší slovenskému včelaři žádná náhrada. Je zde i odlišnost, že náhrada je poskytnuta ex offo, nemusí se o ni žádat. Ostatní ustanovení o zřizování ochranných pásem jsou v podstatě stejná jako v ČR.

Přemísťuje li včelař trvale svá včelstva, musí podat ohlášení na příslušný OÚ již 10 dní před přesunem.

Plemenářství a šlechtění

Podobně jako v ČR, tak i na Slovensku zák. č. 194/1998 Zb. o šlechtění a plemenitbě hospodářských zvířat stanoví, že včela medonosná je hospodářské zvíře. Ustanovení zákona jsou opět z hlediska včelařství podobná jako v ČR.

Náhrada škody způsobená medvědem hnědým

Základem právní úpravy je v této oblasti novelizovaná vyhláška č. 59/1967 Zb. Zatímco v ČR je v podobném zákoně č. 115/2000 Sb. taxativně vypočteno 7 druhů zvláště chráněných živočichů, kteří když včelaři(a nejen jemu) způsobí újmu, má včelař právo na náhradu od státu. V SR je úprava jiná. Jako škůdce je uveden jen medvěd. Způsobí-li škodu v honitbě, kde je zakázáno ho lovit anebo vykonává-li lov medvěda uživatel, jehož zřizovatelem je stát, je odpovědný subjekt stát. Jinak platí náhradu uživatel honitby.

Opět se koná komisionelní vyšetření za účasti více osob a včelař musí doložit souhlas majitele pozemku s umístěním včel a mít ohlášení na OÚ. Včelař navíc musí dokazovat, že škoda vznikla bez jeho zavinění, má-li úly v lese, musí navíc provést přiměřená ochranná opatření včelínů. Nárok včelař v tomto případě uplatňuje na místním OÚ. O výši náhrady pak rozhoduje dotyčný lesní závod.

⁵³ Příloha č 2 zák. č. 166/1999 Sb.

Případný spor o výši náhrady se řeší v dle norem občanského práva. Takto pojatou úpravu komentuji tak, že na Slovensku je zřejmě medvědů více než nepatrné množství.

Umístění včelstev v obcích

Základním předpisem řešící „sousedské vztahy“ v SR je obdobně jako v ČR zák. č. 40/1964 Zb.(Obciansky zákonník). Jeho ustanovení a judikatura slovenských soudů jsou velmi podobné výkladu v ČR. Tím však veškerá shodnost končí.

Obce na Slovensku mohou vydat dle § 6 zák. č. 369/1990 Zb. o obecním zřízení všeobecné závazné nariadenia obce (VZN) . Tento abstraktní právní akt upravuje jak otázky patřící do samostatné působnosti obce, tak otázky řešené v přenesené působnosti. Podmínky pro vydání jsou totožné jako v ČR, jen dle českého obecního zřízení(128/2000 Sb.) se rozlišují zvlášť obecně závazné vyhlášky a nařízení obce. Slovenské obce a města přišla na to- naneštěstí od obcí v ČR- ,že pokud tuto otázku neupravuje OZ či jiné zákony, začaly si „pomáhat“ vydáváním VZN, která upravují podmínky chovu domácích zvířat, kam patří i včely. Nejčastější obsah je omezení počtu včelstev, určování různých vzdáleností, souhlas souseda s chovem včel aj.

Tam, kde je VZN vydáno, včelaři tento akt respektují, a dokonce autor nenašel ani podnět u Ústavního soudu SR na jeho zrušení. VZN vydané v samostatné působnosti musí být v souladu s ústavou a zákony. Autor se domnívá, že dochází k omezování vlastnického práva a VZN upravuje vztahy přenechané zákonům(OZ). Je ale na slovenské právní kultuře, že tento stav akceptuje.

Shrnutí: Úprava na Slovensku mi připadá rigidnější a postupy státních orgánů byrokratičtější než v ČR. Jsem přesvědčen, že v současné situaci by obdoba VZN v ČR neměla úspěch a nakonec by byla zrušena. Ale, do doby, než by byla zrušena či pozastavena, by byla v účinnosti, což by bylo „nemilé“⁵⁴. Připadá mi, že v SR je dostatek včelařů a tak úprava není tak přívětivější jako v ČR, kde je průměrný věk včelaře 58 let.

⁵⁴ V § 123 zák. č. 128/2000 Sb.

Německá spolková republika

Německý občanský zákoník ve své třetí knize, věcná práva, upravuje v §958-§964 právo k divoké zvěři a právo na pronásledování roje. Úprava je velmi podobná jako v ČR, také ostatní odvětví veřejného práva jsou harmonizovány s evropským právem.

Rakousko

Včelařská spolková činnost v Rakousku je činná především na jednotlivých zemských úrovních.

11. Shrnutí právní úpravy

V současné době neexistuje ucelená právní úprava včelařství obsažená v jediném zákoně jako např. úprava myslivosti či rybářství. Názory na ucelení právní úpravy včelařství nejsou jednoznačné. Jako by měli čeští včelaři stále v paměti, s jakým odporem se setkal „moderní“ včelařský zákon z roku 1879 vydaný pro Gorici a Gradisko(dnešní území Slovinska) v tehdejší Rakousku-Uhersku. Zákon plný byrokratickou vzbudil sentimentální vzpomínky na panování císařovny Marie Teresie... Možná proto se již nikdy žádný zákonodárce na našem území nepokusil kodifikovat včelařské právo do jednoho zákona. Zákon byl nevýhodný především pro samotné včelaře, zato ho přivítaly orgány veřejné správy reprezentované především obcemi. Předpis jim umožnil určovat, kolik včelstev a kde mají v obci být, povolovat kočování a vybírat poplatky do obecní pokladny za povolení ke kočování. Je ale také třeba uznat, že v rámci sousedských vztahů ubylo starostí. Počet úlů musel být na základě správního rozhodnutí starosty prostě snížen.... O tom, o jak zpátečnickou úpravu jde, svědčí to, že se takovéto instituty nikdy v českém právu v jakékoliv době neprosadily. Přitom je nutno řešit celou řadu sporů mezi sousedy o míru přiměřenou poměrům obtěžování. Český stát si ale vždy uvědomoval, že včelařství přináší celonárodní prospěch a jednotlivé kauzy řešil v širších souvislostech.

Ne tak jednoznačně sleduji úpravu v oblasti rostlinolékařské péče, kde vidím veškerou aktivitu na včelaři, jemuž hynou včelstva. Domnívám se, že není v lidských silách, aby všichni včelaři v době sběru pylu včelami denně hlídali a kontrolovali svá včelstva. Zde bych si představoval např. ohlašovací povinnost pracovníků v zemědělství a v podstatě kohokoliv, že zjistí-li pro něj nevysvětlitelný úhyn včel, nahlásí to orgánům obce či útvaru Policie ČR, kteří budou mít povinnost ze zákona přivolat veterinární orgány. To, že se uživatel pozemku a chovatel včel mají povinnost vzájemně informovat považuji pouze za opatření sice důležité, ale preventivní povahy. Jestliže dojde k otravě, veškerá pozitivní spolupráce většinou končí a nastupuje právní úprava. Je třeba si uvědomit, že pro naprostou většinu včelařů je tato

činnost dnes zábava, vykonávaná vedle pracovního poměru, nikoliv závratný zdroj příjmu. Nelze samozřejmě nevidět zemědělce, kteří musí pečovat o své plodiny. V případě, že vznikne škoda na včelstvech, by však měli jednat rozumě a neobstrukčně. Je i v jejich zájmu, aby si ve svém okolí nevylikvidovali včelstva, která pomáhají i jim.

Úprava v oblasti veterinární péče-zdraví včel je předmětem sporů mezi včelaři již celou řadu let. Problém je spatřován v tom, že zatímco úprava v ČR je přísná a opatření proti varroáze včel jsou povinná pro všechny včelaře, což je vyjádřeno i ve vet. zákoně tím že varroáza je označena jako „nebezpečná nákaza“, v státech našich německy mluvících sousedů taková úprava není. Vyšetření a léčení jsou fakultativní a to mnohé české včelaře láká. Jistě by odpadla spousta práce a starostí, ale doba globálního oteplování a mírných zim by znamenala zkázu pro většinu zazimovaných včelstev. Zde se přikláním na zachování současné úpravy. Svůj úspěch slavila letos, kdy počet roztočů na včelstvo významně poklesl. Rovněž pozitivní je zákaz léčení včelího moru v době, kdy již stát hradí včelařům vzniklé ztráty.

Je třeba se též zmínit, že včelař, který neodešle včas evidenční hlášení o svých stanovištích, ztrácí nárok na státní příspěvek ve výši 180 Kč za zazimované včelstvo. No, sám nevím, co si mám myslet, když do konce února jsou počty včelstev hlášeny znova. Ale je jisté, že tato statistika je plněna včas.

Právní úprava včelařství je tedy nyní obsažena v řadě zákonů a vyhlášek, často dílčím způsobem nebo okrajově. Přestože je tato legislativa logicky vnitřně uspořádána, navenek trpí pro laiky a včelaře-začátečníky nepřehledností. Autor si není jist, zda-by zlepšením daného stavu bylo shrnutí dnešních institutů do jediného předpisu, ale přiklání se k názoru, že NE. Vede ho k tomu to, že:

- a) informační činnost v časopise Včelařství⁵⁵ je na dobré úrovni, včelaři jsou o aktuálním stavu informováni v předstihu

⁵⁵ Časopis odebírá každý člen ČSV

- b) kdo se o své zájmy stará, tak si potřebné informace vždy obstará, kdo se stará laxně, tomu by stejně nový zákon nepomohl
- c) činnost včelařských důvěrníků a pracovníků ZO ČSV je nedocentitelná a jsou to často oni, kdo zákonodárství ČR převádějí do praxe k jednotlivým včelařům, takže změna v počtu předpisů by byla formální
- d) zákon by byl zřejmě „pouze“ shrnovací, nic nového by nepřinesl, důležitější by bylo, kdyby byly přijaty mé návrhy v oblasti rostlinolékařství a trestního práva

Skutečně stačí dodržovat současné právní normy, které se dotýkají oboru. Je „jen“ třeba je znát a umět se v nich orientovat. Navíc činnost úřadů se nezlepší, vyjde-li pouze nový zákon, nejdůležitější je lidský přístup k danému problému. Již od dob platnosti ABGB na našem území je včelařské právo do současnosti upraveno ve více normách. Tuto tradici proto není třeba měnit, ale není nutné na ní doslovně trvat. Jestliže by Rada EU vydala nařízení či směrnici upravující včelaření, muselo by se to projevit v našem právním řádu. Snad by tam bylo ustanovení a stejně vysokých dotací v rámci evropské 27-čky. Třeba...

Na závěr bych dodal, že ochrana biodiverzity je v bytostném zájmu člověka. Co je pestré, mnohočetné a členité, to je stabilní a lépe odolává vnějším vlivům. Málokdo si dovede představit naši krajinu bez lesů, luk a včel. Vzhledem ke státní politice k divokým a zatoulaným včelám nezbývá nic jiného, než za podpory státu, krajů a EU přistoupit v dnešních nelehkých časech k podporám včelařství a včelařů. Co se v krátké chvíli omezí, se zdlouhavě a draze znovu otevírá. Problém bych neviděl v počtu včelařů v ČR, ale v nedostatku jejich následovníků.

12. Závěr

Právo životního prostředí se i nadále vyvíjí velmi rychle a dynamicky. Růstu právních úprav však neodpovídá efektivnost jejich prosazování v praxi, které pokulhává. Nejsou plně oceněny principy prevence a předběžné opatrnosti. Více se bojuje s následky a málo se hledí na příčiny a základy nepříznivého stavu.

Právo životního prostředí bude mít jistě významnou roli v soustavě závazných pravidel chování subjektů k přírodě. Právo bude více tvořeno nástroji ekonomickými a finančními než administrativními. Daleko vyšší roli budou hrát daně, poplatky, povinná pojištění, účelové fondy aj. Ve vztahu k prevenci je třeba se zamyslet nad trestněprávní politikou, dnes již skupin států. Bude zřejmě více trestné již závažnější ohrožení životního prostředí či jeho složek, trestní odpovědnost právnických osob již nesmí být tabuizována.

Předpokládá se, že již v našem století dojde k zásadním klimatickým změnám. Roste nejen teplota pevniny a oceánů, ale mění se síla a průběh mořských proudů, trvale zmrzlá půda rozmrzá. Na tomto stavu se podílí využívání fosilních paliv a vlivy v zemědělství, včetně zmenšování ploch zeleně a půdy na planetě. Nekoncepční stavebnictví vede k problémům se zásobami podzemní vody. Ačkoliv je všeobecně uznávaná idea trvale udržitelného rozvoje, v každodenním životě si s jejím dodržováním významné subjekty hlavu příliš nezatěžují. Přístup některých států, dávajících přednost okamžitému růstu před budoucností nejen svojí, ale i planety, je zarážející.⁵⁶ Na planetě žije člověk, nikoliv státy. To, že se angažují ve prospěch životního prostředí známé osobnosti, je sice potěšitelné a přinese mediální a společenský efekt, samo o sobě to však koncentraci skleníkových plynů nesníží o jediný gram. Angažování rockových „hvězd“, jejichž soukromá letadla znečišťují ovzduší při jednom letu více než jeden člověk v automobilu za několik let, v plné nahotě ukazuje současný „boj“ za lepší klima. Ano, je třeba přiznat, že zásada nehas, co tě nepálí, zcela pokrytecky převládá. Na úrovni okem viditelné se tyto jevy projeví v roce 2006 v souvislosti

⁵⁶ Např. USA, Čína, Indie

s nelegálním dovozem odpadu do ČR. Též problémy, které dnes řeší svět u somálského pobřeží, vznikly tím, že v době nestability v regionu různé společnosti z celého světa vozily do místních vod toxický odpad a za „odměnu“ drancovaly místní populaci tuňáka.⁵⁷

Není příliš vzdálená doba, kdy půda, voda a vzduch byly považovány za „dary přírody“ a tedy prakticky bezcenné. Tato doba je překonána a prakticky všechny přírodní zdroje mají stoupající ceny z důvodů jejich omezenosti. Omezenost přírodních zdrojů vede k různým náhradám, kde významnou úlohu představuje chemický průmysl. Při výrobě vznikají emise, přičemž pro některé je stále „nejekonomičtější“ řešením se vedlejšími efekty nezabývat.

Chybou by bylo strkat hlavu do písku a tvrdit, že se vlastně nic neděje. Je to jako s nemocí. Je-li léčena včas, léčba probíhá s menšími obtížemi a náklady pro všechny strany. Výkyvy, kterým dnes čelíme, způsobil člověk. Dynamický rovnovážný stav dosahuje vždy jen sama příroda, nikoliv uměle lidé. Bude-li na cestě k příštímú rovnovážnému stavu vymazána jedna položka na planetě-lidé, nebudeme se moci příliš divit.⁵⁸

⁵⁷ <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=635436>

⁵⁸ Damohorský, M. a kol.: Pocta doc. JUDr. J. Drobníkovi k 70. naroč., 1. vydání, PF UK v Praze, Praha 2007

13. Zusammenfassung

Der Umweltschutz ist derzeit ein dringendes Anliegen; der Umweltschutz hat Zukunft, weil es ohne den Umweltschutz keine Zukunft gibt. Noch viel stärker als in anderen Rechtsbereichen kann das Umweltrecht im Rahmen eines juristischen Bereichs nicht isoliert angesehen werden. Der Verlust an biologischer Vielfalt macht nicht nur die Natur als solche, sondern auch den Menschen arm, und dies auf der ethischen und ästhetischen Ebene sowie im wirtschaftlichen und ökologischen Bereich. Es handelt sich um erneuerbare Naturquellen, deren Verlust infolge der Vertilgung unwiederbringlich wird.

Das Umweltrecht entwickelt sich auch weiterhin sehr schnell und dynamisch. Dem Wachstum der rechtlichen Regelungen entspricht jedoch nicht die Effektivität bei deren praktischen Durchsetzung, die dahinter nachhinkt. Die Vorbeugungsprinzipien und die Grundsätze der vorläufigen Behutsamkeit werden nicht voll anerkannt. Es wird mehr mit den Folgen gekämpft und wenig nach den Ursachen und Gründen der nachteiligen Lage geschaut. Eine wesentlich höhere Rolle spielen die Steuern, Gebühren, Pflichtversicherungen, zweckgebundene Fonds usw. Bezüglich der Vorbeugung ist es notwendig über die strafrechtliche Politik der heutigen Gruppen von Staaten nachzudenken. Eine schwerwiegende Gefährdung der Umwelt oder ihrer Teile wird mehr strafbar sein, und die strafrechtliche Verantwortlichkeit darf nicht mehr tabuisiert werden.

Derzeit gibt es keine komplexe rechtliche Regelung für die Bienenzucht, die in einem einzigen Gesetz zusammengefasst wäre, wie es z.B. bei dem Jagdwesen oder bei der Fischerei der Fall ist. Die Meinungen über die Integrierung der rechtlichen Regelung für die Bienenzucht sind nicht eindeutig. Es reicht tatsächlich, die heutigen rechtlichen Normen einzuhalten, die das Fach betreffen. Es ist "nur" notwendig, sie zu kennen und sich in ihnen zu orientieren. Die Tätigkeit der verantwortlichen Subjekte wird sich außerdem nicht verbessern, wenn ein neues Gesetz erlassen wird. Am

wichtigsten ist das Herantreten der Leute an das jeweilige Problem. In der Rechtsordnung der Tschechischen Republik sind Sekundärvorschriften des EU-Rechts enthalten, so dass die Sicherheit besteht, dass die aktuellsten Trends rechtzeitig auch erfasst werden. Sehr wichtig ist die Tätigkeit des Tschechischen Imkerverbandes als Service- und Dachorganisation für ihre Mitglieder. Die Mitgliedschaft ist freiwillig, jeder kann ausscheiden.

Obwohl dieser alte und nützliche Bereich der menschlichen Tätigkeit heute auf Rosen nicht gebettet ist, muss geglaubt werden, dass die Mehrzahl der Schwierigkeiten bald überwunden wird und die Zahl der Bienenvölker und der Imker wachsen wird.

14. Tabulky, grafy

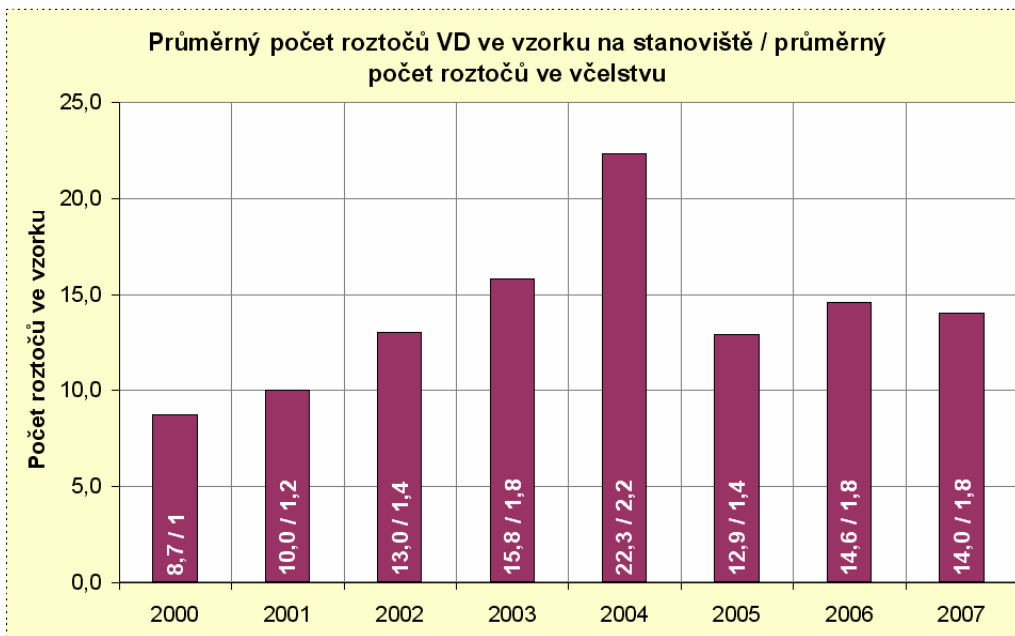
Tabulka č.1 udává značení včelích matek vylíhlých dle daného roku.

Matky vylíhlé v letech, jejichž letopočet končí	Barva
1 nebo 6	bílá
2 nebo 7	žlutá
3 nebo 8	červená
4 nebo 9	zelená
5 nebo 0	modrá

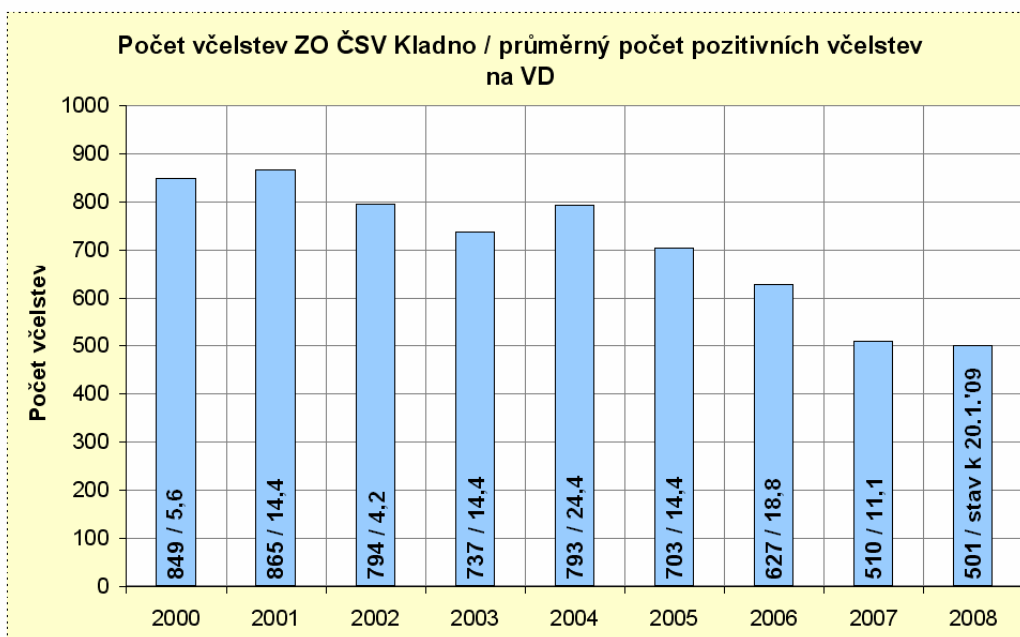
Tabulka č. 2 udává členy Svazu Zemských ústředních spolků včelařských v letech 1919-1942

Rok	1919	1925	1930	1935	1938	1942
Zemská ústředí včelařská	4	6	5	5	6	2
V nich sdruženo včelařských spolků	434	629	788	1078	1172	811
Počet organizovaných včelařů	21 305	23 135	33 802	62 732	75 117	65 698

Graf č.1: Statistika výsledků vyšetření zimní měli v období 2000-2007 se zaměřením na původní spad roztočů ve vzorcích z jednotlivých stanovišť ZO Kladno

Graf č.2: Statistika počtu včelstev umístěných na území ZO Kladno v letech 2000-2008. Z grafu je patrný stálý pokles včelstev

15. Použitá literatura

- Beránek, V.: Když plásty tykly medem, 1. vydání, Ostrov, Praha 2003
- Bičovský, J.: Nová sousedská práva, 1. vydání, Panorama, Praha 1990
- Damohorský, M.: Zemědělské právo, 1. vydání, IFEC, Praha 2001
- Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 2. vydání, C.H.Beck, Praha 2007
- Damohorský, M. a kol.: Pocta Doc. Judr. J. Drobníkovi, CSc. k jeho 70. narozeninám, 1. vydání, PF UK v Praze, Praha 2007
- Hendrych D. a kol.: Správní právo, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Linde, Praha 2006
- Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 1, 3. vydání, ASPI, Praha 2002
- Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005
- Machová, J.: Právo ve včelařství, 1. vydání, ORAC, Praha 2001
- Nepraš, J.: České včelařství, 1. vydání, Státní zemědělské nakl., Praha 1971
- Stejskal, V.: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany ŽP, 1. vydání, Vodnář, Praha 2002
- Veselý a kol.: Včelařství, 1. vydání, Státní zem. nakladatelství, Praha 1985
- Volník L., Právne predpisy a včelárenie, 1. vydání, Slovenská včela, Trenčín 2008

časopis Včelařství

www.apiscech.cz

www.hzscr.cz

www.mze.cz

www.srs.cr.cz

www.svscr.cz

www.vcelarstvi.cz

Anglická slova

včelařství- beekeeping

právní úprava- legal regulation

veterinární péče- veterinary care

16. Obsah

1. Předmluva	4
2. Úvodem.....	5
3. Vývojová období v českém včelařství	7
Včelaření sběrné(lovecké)	7
Včelaření lesní(brtnické).....	7
Včelaření rolnické(domácí)	8
Včelařství racionální	9
4. Právní památky a prameny	10
Právní památky	10
1) Stará germánská včelařská práva.....	10
2) Zakládací listiny klášterů	11
Historické právní prameny.....	12
1) Činnost Karla IV.	13
2) Listiny medařských práv	13
3) Patenty Marie Terezie	15
4) Právní předpisy 19.století.....	17
5) Pokus kodifikace (1879).....	17
5. Společenství a organizace včelařů	19
Medařská společenství (cechy).....	19
Medařské soudnictví	20
Včelaři v časech absolutismu.....	20
Mezi léty 1848-1918	22
Organizace včelařů v Čechách.....	22
Organizace včelařů na Moravě	24
Organizace včelařů ve Slezsku	25
Organizace německých včelařů v českých zemích	26
Činnost organizování do dnešní doby	27
6. Veřejné právo	31
Historický exkurz	31
Ochrana rostlin a obrana včel	33
Platný stav.....	33
Veterinární péče	39
Platný stav.....	39
Ochrana zdraví zvířat	40
Právo a nemoci včel	41
Přemísťování včelstev-tzv. kočování.....	44
Plemenářství	45
Šlechtění včel.....	46
Plemenitba a plemenářská evidence včel	47
Ekologické zemědělství	49
7. Soukromé právo.....	52
Instituty občanského práva	52
Právo věcné.....	52
Právo závazkové.....	58
Náhrada škody dle zvláštních zákonů	59

8. Trestní právo a včelařství	64
9. Institucionální zajištění	69
Orgány státní správy	69
Dobrovolní a profesionální včelaři	72
Profesionálové	72
Evropské a mezinárodní instituce	73
Mezinárodní organizace:	73
Evropské organizace:	74
10. Právní úprava v zahraničí	75
Slovenská republika	75
Rostlinolékařství	75
Veterinární péče	75
Plemenářství a šlechtění	76
Náhrada škody způsobená medvědem hnědým	76
Umístění včelstev v obcích	77
Německá spolková republika	78
Rakousko	78
11. Shrnutí právní úpravy	79
12. Závěr	82
13. Zusammenfassung	84
14. Tabulky, grafy	86
15. Použitá literatura	88